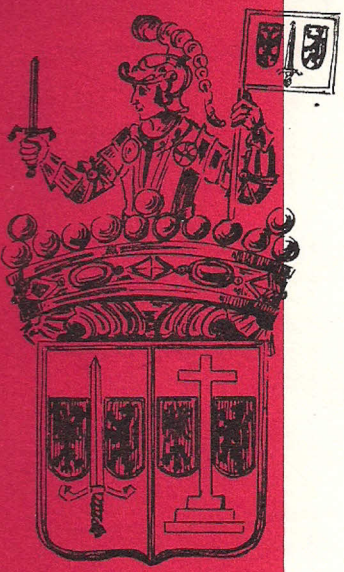

het land van aalst

Tijdschrift van de geschiedkundige vereniging
HET LAND VAN AALST

JAARGANG XXXVIII - 1986 - NUMMER 4

DE NOORDSTAR EN BOERHAAVE N.V.

de eerste vlaamse
Verzekeringsmaatschappij
gent 091-25 75 15

kulturele stichting NOORDSTARFONDS v.z.w.

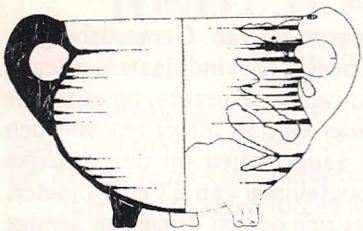

ARCHEOLOGISCHE KRONIEK

NEDERZETTINGSSPOREN UIT DE LA TÈNE-PERIODE TE NEDERBOELARE

door L. BEECKMANS - G. WELLEMAN en E. BORREMANS

Bij een controleprospectie op het bouwterrein van de heer C. Van Onacker (1) te Nederboelare werden in augustus 1985 nederzettingssporen aangetroffen uit de La Tène-periode (475 vóór Christus tot de eerste decennia van de historische tijd).
Nadat enkele losse vondsten werden ingezameld, konden we onder slechte weersomstandigheden en gehinderd door de snel voortschrijdende infrastructuurwerken nog een kuil opgraven en intekenen. De nivellerings- en graafwerken waren bij ons bezoek reeds in der mate gevorderd dat op de werf inmiddels alle andere sporen waren weggegraven (2).

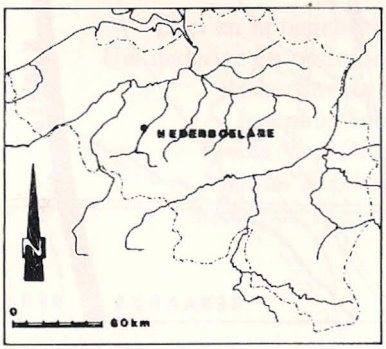

Fig. 1 Situatiekaart.

(1) Met onze dank aan de heer C. Van Onacker voor de toelating tot onderzoek op zijn bouwterrein.
(2) Beeckmans & Borremans, 1985.

I. Situatie

Nederboelare bevindt zich ten noorden van Geraardsbergen, waarmee het sedert 1970 is gefusioneerd. De vindplaats is gelegen op het Lazerijveld (3), in het oosten van de gemeente, op ongeveer 300 meter ten westen van de Dender en 350 meter ten noorden van de Molenbeek. De site werd aangetroffen op de oostelijke rand van een plateau, tussen de hoogtelijnen van 27 en 30 meter. Bodemkundig situeert de vindplaats zich op een droge zandlemige bodem met structuur B horizont (LbB), aan de rand van een droge leemgrond met textuur B horizont (AbA). Meer naar de Dender toe bevinden zich de nattere alluviale gronden (4).

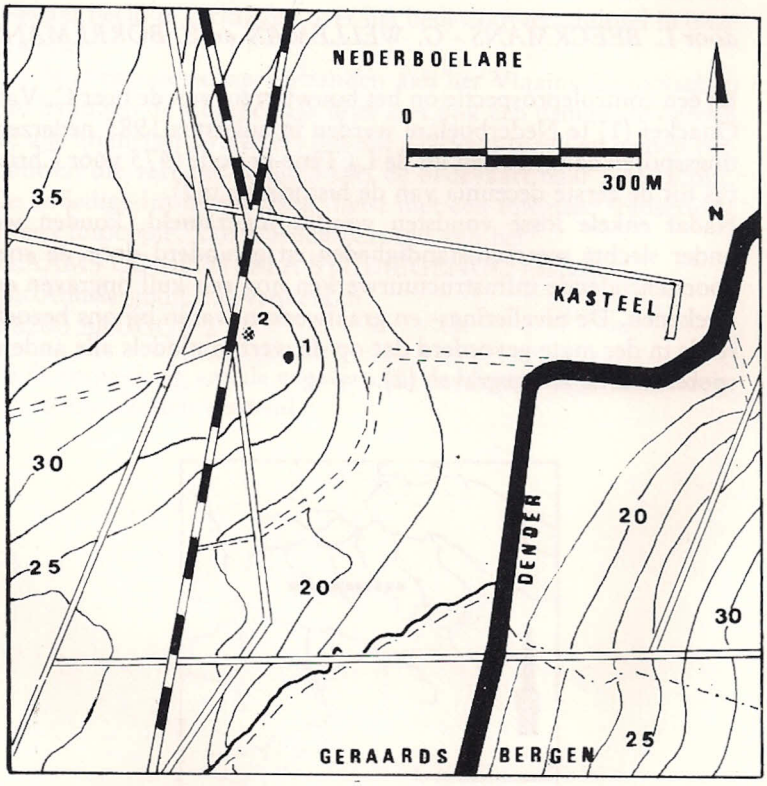

Fig. 2 Topografische kaart (1. Kuil - 2. Losse vondsten).

(3) Kadaster: Geraardsbergen, 2e afdeling, sectie A, 346^{b}. Lambertcoördinaten: N.B.: 50° 46' 56"; O.L.: 3° 52' 39".

(4) Bodemkaart van België, Geraardsbergen, 100 W.

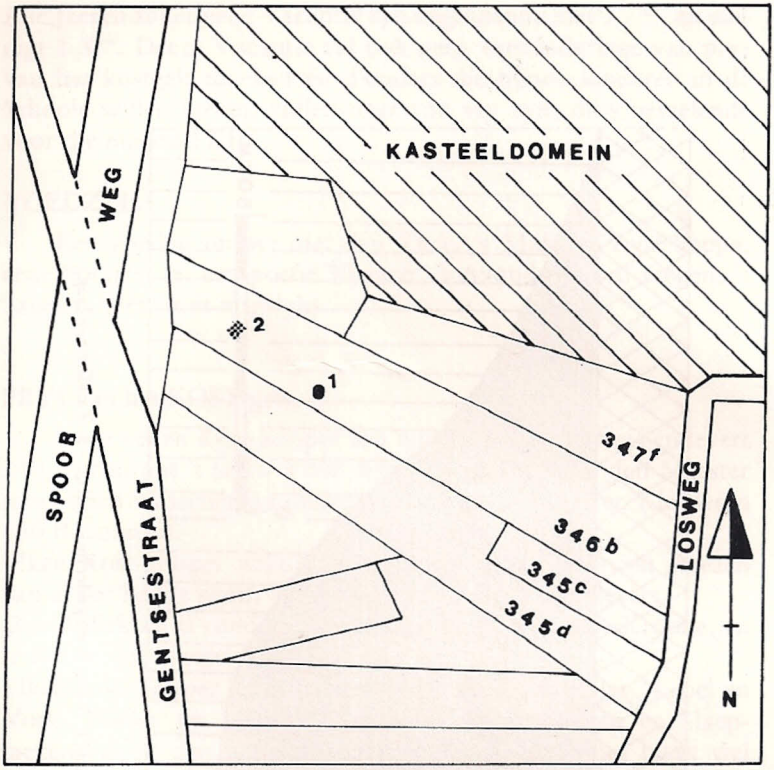

Fig. 3 Kadasteruittreksel, schaal 1/2.500 (1. Kuil - 2. Losse vondsten).

II. De kuil en zijn inhoud

De cirkelvormige kuil (paalkuil?) met een doormeter van ongeveer 1,90 meter, uitgegraven in de zandlemige bodem, vertoont een asymmetrische doorsnede.

Bij de ontdekking waren de bovenlaag en het kuilhoofd reeds weggegraven, zodat de stratigrafische positie moeilijk te bepalen was. De kuil bestond uit een grijszwarte vulling met kleine houtskoolfragmenten, scherven, een zestal silexartefacten, verbrande leem en een paar beenderfragmentjes.

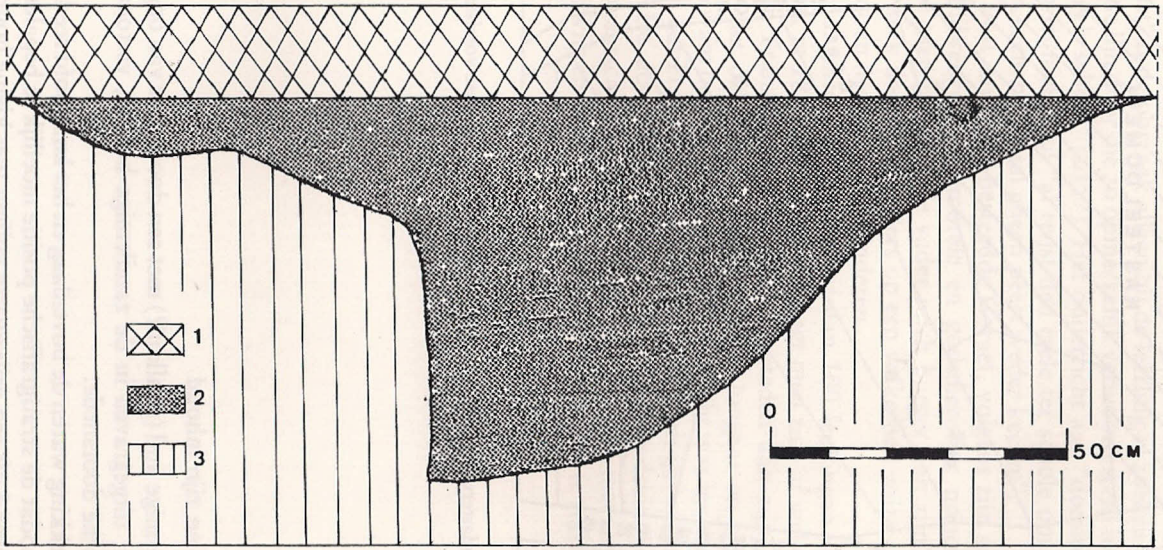

Fig. 4 Doorsnede van de kuil (1. Vergraven gedeelte - 2. Kuil - 3. Zandlemige laag).

III. Materiaalbespreking

1. Dunwandig aardewerk

a. Techniek

Dit zgn. kwaliteits- of luxeaardewerk (58 scherven of 43 %) is handgevormd uit een goed voorbereide grijszwarte klei, die in regel met een zeer fijne chamotte is verschraald. De recipiënten hebben een middelmatige bakking. De binnen- en buitenwanden (5 mm - 9 mm) zijn geglad en vertonen een bruine, bruinzwarte tot zwarte kleur (5). Zeldzamer komen ook geel-oranje schakeringen voor. Bepaalde scherven dragen duidelijke gladdingssporen. Soms zijn ook de resten van een geglad deklaagje merkbaar.

b. Vormen - Vergelijking - Datering

- Vooreerst vermelden we fragmenten van een drietal geknikte schalen. Deze worden gekenmerkt door een lensvormige bodem, waarbij een scherpe knik de naar binnen staande schouder aanheft. Deze schouder eindigt op een rand, die uitstaat (pl. I, 2 en 3), minder uitstaat of praktisch ontbreekt (pl. I, 1). Van twee schalen kon de diameter worden berekend. Deze bedraagt telkens ± 19 cm. aan de rand (pl. I, 1 en 2). Onder de rand van een schaal (pl. I, 2) bemerken we een doorboring, die het resultaat kan zijn van een herstelling. Het is tevens niet uitgesloten dat deze schaal door middel van verscheidene perforaties aan een touw werd opgehangen.
Deze geknikte schalen komen regelmatig voor in de necropolen van de Champagne (Frankrijk), waar ze in een La Tène I-context gesitueerd worden (6). In de nederzetting van Chassemy werden deze vormen op basis van C^{14} in dezelfde periode gedateerd (7).
Voor ons land vermelden we onder meer de vindplaatsen van Kester (8) en Heffen (9), waar deze schalen ook tot de vroege La Tène-fase worden gerekend.

- Enkele scherven laten ons toe de bodem en de wand van een "ciste" gedeeltelijk te reconstrueren. Deze vorm heeft een uit-

(5) Wegens de heterogene kleurschakeringen die op één en dezelfde pot kunnen voorkomen, kan de Munsell-soil-color-chart in de meeste gevallen niet worden gebruikt bij ijzertijdaardewerk.
(6) Bretz-Mahler, 1971, p. 144, nrs. 13-16.
(7) Rowlett E.S.J. & Boureux, 1969, fig. 30, 27-45.
(8) Strobbe, 1981, nrs. 34, 77, 123-169.
(9) Van Doorselaer, 1964, fig. 9.

PLAAT I

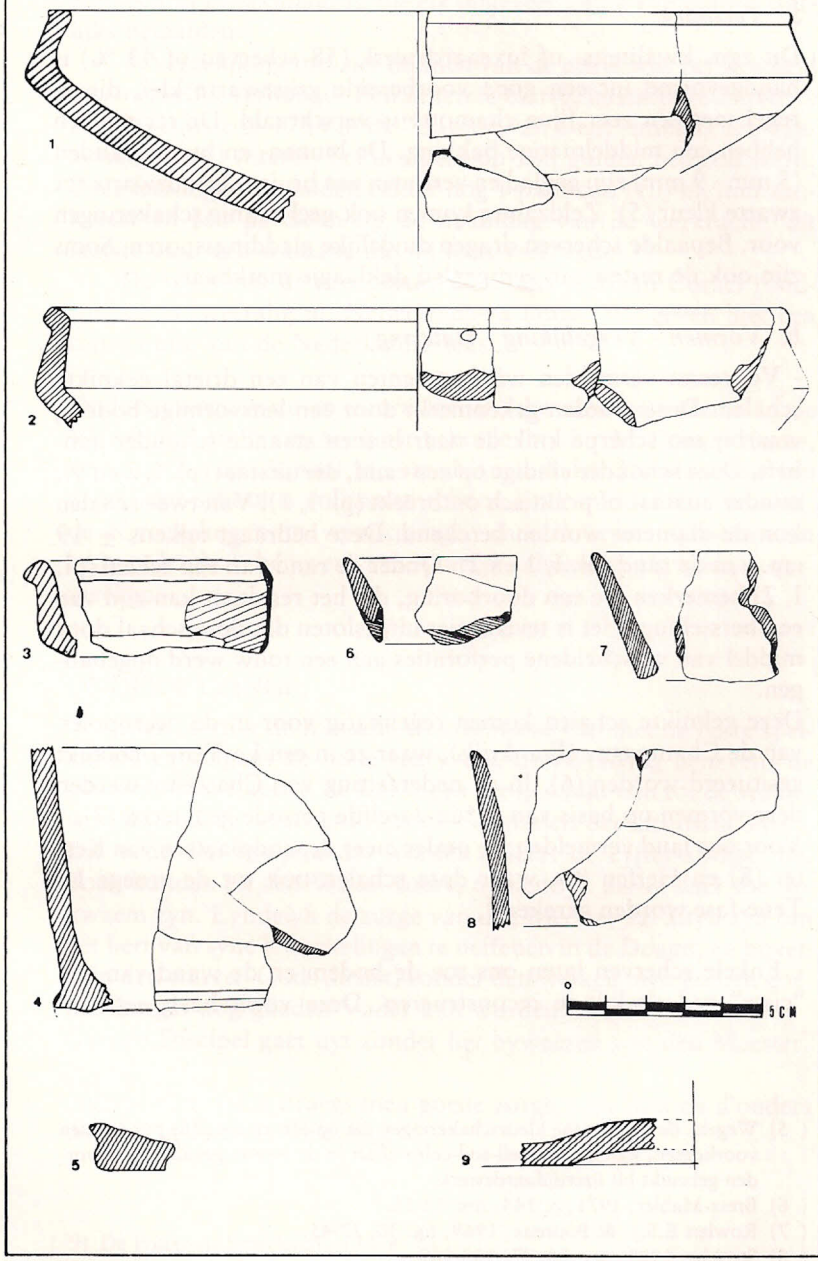

staande voet en een bijna cylindrische wand (pl. I, 4 en 5) (10). Deze "cistes", die als imitaties van metalen prototypes worden beschouwd, zijn geïnspireerd op Mediterrane vormen (11). Vooral in het Champagnegebied kende deze vorm een grote bloei. De "ciste" van Nederboelare is duidelijk verwant met voorbeelden uit La Tène I van dit gebied (12).

- Enkele randscherven behoren tot bekers met trechtervormige hals (pl. I, 6, 7 en 8) en zijn vervaardigd uit fijn aardewerk. Deze vormen zijn vergelijkbaar met vondsten uit graven van de Champagne- en Marnestreek in Frankrijk (13). In de Ardennengroep worden ze regelmatig aangetroffen (14). Voor Vlaanderen vermelden we onder andere, vondsten in Gentbrugge (15) en Kester (16). Deze bekers worden in een La Tène I-context gesitueerd.

- Tevens vermelden we nog een fragment van een omphalosbodem (pl. I, 9) en een dertigtal wandscherven.

2. Ruw- en dikwandig aardewerk

a. Techniek

Net zoals het dunwandig aardewerk is het ruw- en dikwandig aardewerk, ook gebruiksaardewerk genoemd, handgevormd (77 scherven of 57 %). Het is echter verschraald met grovere chamotte en veelal ook met organisch materiaal. Regelmatig treffen we als magering ook kiezel aan, een zeldzame keer enkele verbrande silexsplintertjes.
De wanden (7 mm - 14 mm) zijn binnenin veelal geglad, hetgeen het recipiënt minder poreus maakt. Aan de buitenzijde zijn de potten ofwel geëffend, geruwd of besmeten. In bepaalde gevallen merken we het samengaan van verschillende technieken: geëffend en besmeten, of geglad en besmeten.
De kleuren van het vaatwerk zijn zeer heterogeen en variëren van bruin naar zwartbruin en van gelig tot oranje naar rood.

(10) De bodem van (pl. I,5) vervolledigt (pl. I, 6).
(11) Hatt & Roualet, 1981, 2e deel, p. 31.
(12) Bretz-Mahler, 1971, p. 135-137, pl. 113, 4-6 en pl. 115, 1-14.
(13) Bretz-Mahler, 1971, p. 129-133, pl. 101-107.
(14) Cahen-Delhaye, 1975, p. 51, fig. 3d.
(15) De Laet, 1979, p. 582, fig. 252.
(16) Strobbe, 1981, nrs. 170-172.

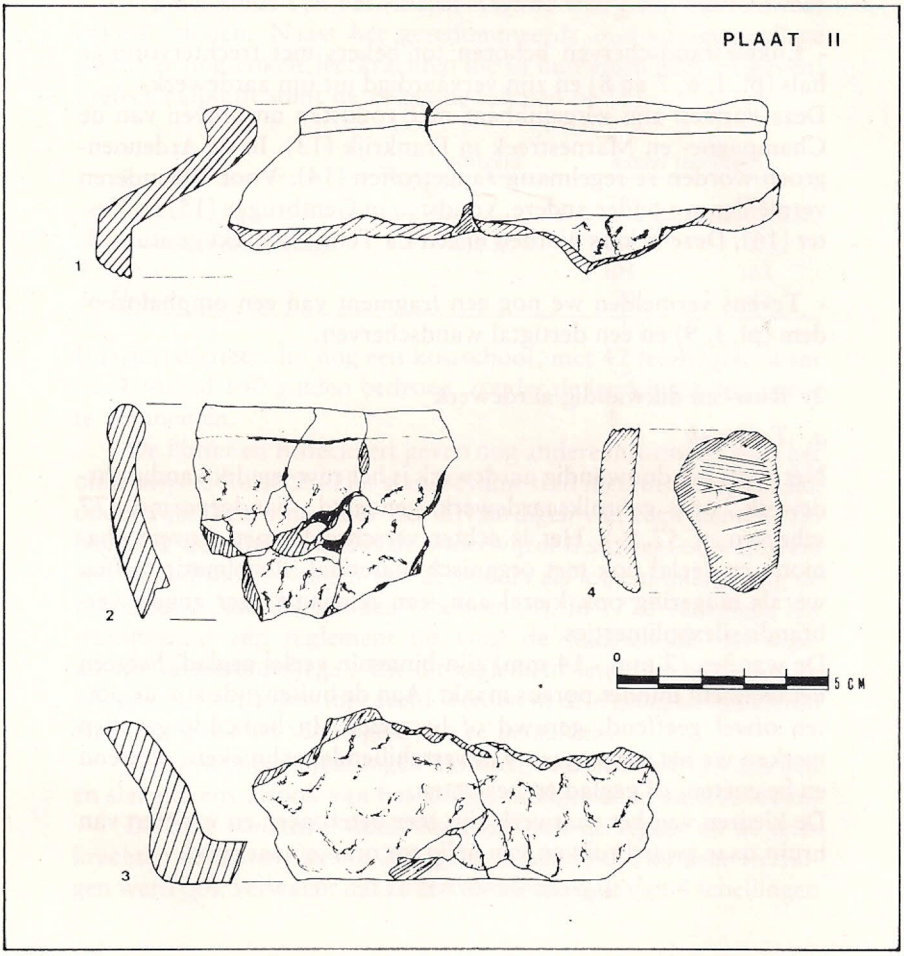
PLAAT II
1
2
3
4
0
5 CM

b. Vormen - Vergelijking - Datering

- Een paar randscherven van een geknikte pot hebben een hoge knik met korte schouder en een uitstaande rand. De buik is besmeten, terwijl de schouder geëffend is (pl. II, 1).
Deze vorm hoort bij de zgn. situla-vormen en staat onder invloed van de Champagne- en Marnestreek (17). Gelijkaardig materiaal treffen we ook aan in Heffen (18), Huise-Lozer (19) en Kester (20). Telkens worden ze in een La Tène I-context gesitueerd.

- De randscherven van een kommetje hebben een weinig geprononceerde, naar binnen gebogen lip. De buik is tamelijk bolvormig. De rand is zwart geglad, de buik besmeten (pl. II, 2).

- Bij het ruw- of dikwandig aardewerk horen verder enkele fragmenten van een besmeten bodem met geprofileerde voet (pl. II, 3) en een zeventigtal wandscherven.

- Indien we het besmeten aardewerk als een functioneel en niet als een versieringselement beschouwen, rest slechts één versierde wandscherf met kamversiering te vermelden (pl. II, 4).
De kamversiering, die vroeger tot het einde van de La Tène-tijd werd gerekend, wordt nu op basis van grafvondsten in de Champagne en uit vondsten van de gelijktijdige Hunsrück-Eifel-cultuur reeds vanaf La Tène I gedateerd (21).

IV. Losse vondsten

Dit materiaal werd een veertigtal meter ten westen van de kuil dicht bij elkaar, doch buiten context verzameld.

- Een twintigtal wandscherven van een buikige pot met zwaar geprononceerde ribbel. Dit "gesmoord" aardewerk met rozige kern en fijne chamotteverschraling is matig tot goed gebakken (pl. III, 1). Een soortgelijke buikvorm met ribbelversiering komt voor in het grafveld van Pérronnes-lez-Binche en wordt in La Tène III gedateerd (22). Technisch is dit materiaal verwant met het zgn. "Belgisch aardewerk" en wordt o.a. reeds aangetroffen in de vroegste fasen van Velzeke (23).

(17) Bretz-Mahler, 1971, p. 134-135, pl. 111-112.
(18) Van Doorselaer, 1964, fig. 17, 268 en 271.
(19) Van Doorselaer, 1972, fig. 48.
(20) Strobbe, 1981, nr. 390.
(21) Cahen-Delhaye, 1973, p. 240.
(22) Faider-Feytmans, 1947, pl. III, 2.
(23) Mondelinge mededeling vanwege drs. M. Rogge.

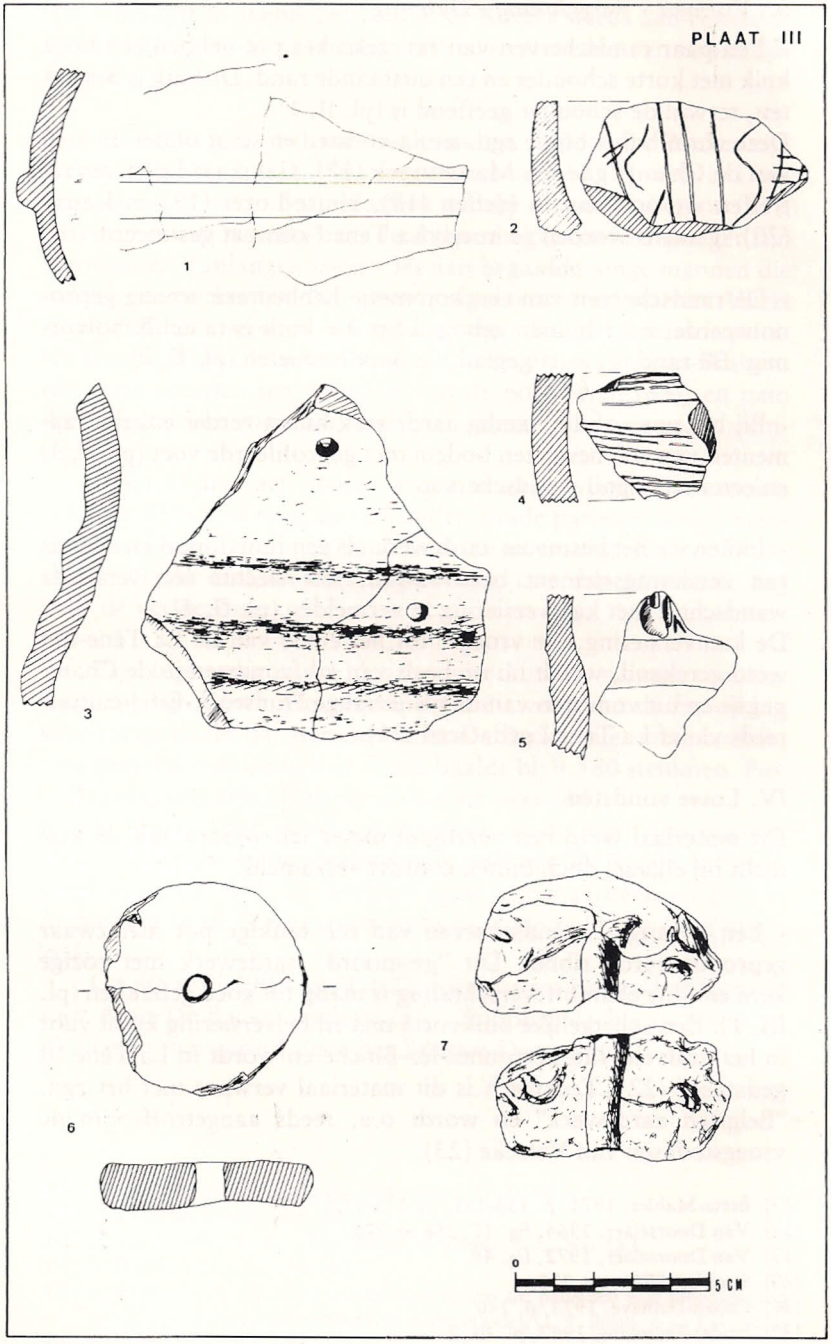
PLAAT III
1
2
3
4
5
6
7
0
5 CM

- Wandfragment van een handgevormde pot met fijne verschraling en middelmatige bakking. De binnenwand is beige geglad, terwijl de buitenwand sporen draagt van een grijszwarte gladdingslaag. De buitenwand is versierd met vertikaal ingegladde strepen, geflankeerd door s-vormige lijnen (pl. III, 2).

- Wandfragmenten van een dikwandige pot met matig tot goede bakking, gemagerd met fijne kiezel. Deze pot is waarschijnlijk handgevormd en heeft een zwart gegladde binnenwand en een geelbeige geëffende buitenwand. De scherven zijn versierd met brede, zware ribbels en vertonen een tweetal perforaties (pl. III, 3).

- Een tiental versintelde en vervormde wandfragmenten, versierd met groevenbundels (pl. III, 4).
Het is niet uitgesloten dat deze scherven misbaksels zijn, die eventueel met een lokale pottenbakkerij in verband kunnen staan.

- Een wandscherf met vingertopindrukking en twee zwakke ribbels. Deze is matig gebakken en gemagerd met fijne chamotte en organisch materiaal. Dit fragment van een handgevormde pot heeft een grijze binnenwand en een bruinzwart geëffende buitenwand (pl. III, 5).

- Een spinschijf, vervaardigd uit een dikwandige scherf van een handgevormde pot, gemagerd met chamotte, heeft een geëffende bruine buitenwand en een zwart gegladde binnenwand (pl. III, 6).

- Een fragment van een weefgewicht, waarschijnlijk met een driehoekige of piramidale doorsnede, vertoont een lichte tot matige bakking met sporadisch een fijne organische verschraling. De kern is rood tot oranje en de buitenwand heeft een dominerend beige kleur (pl. III, 7).
Een tiental andere verbrande leemfragmenten zijn mogelijk afkomstig van gelijkaardige voorwerpen, maar zijn wegens hun fragmentatie, te wijten aan een te lichte bakking, niet meer als dusdanig te herkennen. In de ijzertijdnederzetting van Lede (24) zijn, dank zij een secundaire verbranding, een aantal volledige weefgewichten gerecupereerd uit een waterput.
Naast de bovengenoemde vindplaats werden onder meer weefgewichten aangetroffen te Kester (25) en te Neerharen-Rekem (26).

(24) De Swaef & Bourgeois, 1986, p. 41.
(25) Strobbe, 1981, nrs. 507-508.
(26) De Boe, 1982, p. 70.

- Tot slot vermelden we nog een niet geretoucheerd artefact uit zwarte silex.

V. Synthese

Het materiaal dat in augustus 1985 op het Lazerijveld te Nederboelare in een kuil werd aangetroffen, bevat enkele vormen die een homogene datering toelaten. De geknikte schalen, de "ciste", de bekerfragmenten met trechtervormige hals en de situla-vormige pot, zijn duidelijk verwant met aardewerk uit het Marne-en Champagnegebied in Frankrijk. Dit zgn. Marne-vaatwerk wordt gedateerd in La Tène I (475 - 400 vóór Christus). Een scherpere datering is wegens de geringe hoeveelheid materiaal uitgesloten. Bij deze Marne-vormen dienen we in eerste instantie niet te denken aan importmateriaal, maar eerder aan lokale of regionale productie.
De kuil en zijn inhoud verwijzen naar een nederzetting in de onmiddellijke nabijheid. De resten hiervan werden vermoedelijk verwoest bij de nivellerings- en grondwerken op het terrein.
Het aardewerk uit de kuil is vergelijkbaar met het La Tène I-materiaal van Kester-Heide, een nederzetting die een ongeveer gelijktijdig bestaan moet hebben gekend.

Een probleem wordt gevormd door de "losse vondsten", waarbij een paar scherven een recentere datering laten vermoeden. Met de nodige voorzichtigheid verwijzen we de scherven met buikribbel (pl. III, 1) en eventueel de scherf met zonedecoratie (pl. III, 2) naar La Tène III (100 vóór Christus tot de eerste decennia van de historische tijd) (27). De rest van het materiaal laat slechts een vage datering toe vanaf de ijzertijd tot de vroeg-Romeinse periode.

Enkele losse elementen wijzen op artisanale bedrijvigheid: een spinschijf en een weefgewicht duiden op textielnijverheid, terwijl enkele versintelde scherven als misbaksels kunnen worden geïnter-

(27) Aangezien het meeste materiaal uit de kuil kan worden vergeleken met vondsten uit de Marne- en Champagnestreek, steunen we ons voor de datering op het systeem Hatt & Roualet (Hatt & Roualet, 1977). Deze dateringsmethode stopt echter rond 50 vóór Christus. Daar enkele losse vondsten, in casu de wandfragmenten met buikribbel (pl. III, 1) en de scherf met zonedecoratie (pl. III, 2), tot voorbij deze periode kunnen opklimmen, verkiezen we hier het systeem Déchelette (Déchelette, 1914) te gebruiken. Bij deze methode wordt La Tène III gedateerd vanaf 100 vóór Christus en loopt door tot de eerste decennia van de historische tijd.

preteerd, die mogelijk verwijzen naar een plaatselijke pottenbakkerij.
Terwijl in de streek tot voor kort slechts de ijzertijdnederzetting van Kester-Heide (28) was gekend, zijn de laatste jaren, naast Nederboelare, ook vindplaatsen ontdekt te Zegelsem-Brakel (29) en te Lede (30). Voortgezette veld- en controleprospecties zouden in de toekomst het beeld van de ijzertijd in dit gebied enigzins verder kunnen verruimen (31).

(28) Strobbe, 1981.
(29) Rogge, 1984.
(30) De Swaef & Bourgeois, 1986.
(31) Tot slot danken we de heren dr. J. Bourgeois, dr. R. Vermeire (R.U.G.) en drs. M. Rogge (K.U.L.) voor hun wenken en deskundig advies bij dit artikel.

BIBLIOGRAFIE

BEECKMANS L. & BORREMANS E., Nederboelare (Geraardsbergen, O. VL.): Sporen uit de vroege La Tène-periode, Archeologie, 1985, 1, pp. 22-23.

BRETZ-MAHLER D., La civilisation de La Tène I en Champagne. Le faciès marnien, Paris, 1971 (= XXIIIe supplément à Gallia).

CAHEN-DELHAYE A., Contribution à l'étude de la céramique d'habitat de l'âge du fer en Hesbaye. Analyse typologique du matériel du "Tierceau à Orp-le-Grand, Helinium, 13, 1973, pp. 235-260 (= Archaeologia Belgica, 156).

CAHEN-DELHAYE A., Frühlatènezeitliche Wagengräber aus den Ardenen (Belgien), Archäologisches Korrespondenzblatt, 5, 1975, pp. 47-58.

DE BOE G., Meer dan 1500 jaar bewoning rond de Romeinse villa te Neerharen-Rekem, Conspectus MCMLXXXI, Archaeologia Belgica, 247, Brussel, 1982, pp. 70-74.

DECHELETTE J., Manuel d'Archéologie préhistorique, celtique et gallo-romaine. II. Archéologie celtique ou protohistorique. Troisième partie: Second Age de Fer ou époque de La Tène, Paris, 1914.

DE LAET S.J. & MARIEN M.E., La nécropole de Lommel-Kattenbosch, Antiquité Classique, 19, 1950, pp. 309-366 (= Archeologia Belgica, 2).

DE LAET S.J., Prehistorische kulturen in het zuiden der Lage Landen, Wetteren, 1979.

DE SWAEF W. & BOURGEOIS J., Un habitat du La Tène Ia à Lede (Aalst, Flandre orientale), Scholae Archaeologicae, 3, 1986.

FAIDER-FEYTMANS G., La nécropole de Péronnes-lez-Binche, Antiquité Classique, 16, 1947, pp. 79-104.

HATT J.-J. & ROUALET P., La chronologie de La Tène en Champagne, Revue Archéologique de l'Est et du Centre-Est, 28, 1977, pp. 7-36.

HATT J.-J. & ROUALET P., Le cimetière des Jogasses en Champagne et les origines de la civilisation de La Tène (IIe partie), Revue Archéologique de l'Est et du Centre-Est, 32, 1981, pp. 17-63.

ROGGE M., Zegelsem-Brakel (O.-Vl.): Nederzettingssporen uit de ijzertijd en de Romeinse periode, Archeologie, 1984, 2, pp. 96-97.

ROWLETT R.M. & E.S.J. & BOUREUX M., A rectangular Early La Tène Marnien house at Chassemy (Aisne), World Archaeology, 1, 1969, pp. 106-135.

STROBBE P., Een nederzetting uit de La Tène-tijd te Kester (Brabant), onuitgegeven licentiaatsthesis, K.U. Leuven, Departement Archeologie en Kunstwetenschap, Academiejaar 1980-1981.

VAN DOORSELAER A., Nederzettingssporen uit de La Tène-tijd te Heffen (Antwerpen), Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen, 68, 1964, pp. 23-91 (= Archaeologia Belgica, 131).

VAN DOORSELAER A., Een nederzetting uit de ijzertijd te Huize-Lozer, Kultureel Jaarboek Oost-Vlaanderen, 1972, pp. 311-366.

GELDULFUS CUM ADJUTORIO ABBATUM XII / LORICATOS / DUCAT.

(Met medewerking van de abten dient Geldulfus 12 gewapende mannen aan te voeren)

door K. G. VAN ACKER

De Rooms-Duitse keizer Otto II ondernam in 980 een veldtocht naar Italië waar de kuiperijen van de Italiaanse edelen rond de H. Stoel zijn aanwezigheid noodzakelijk maakten. Van Rome trok hij vervolgens naar Zuid-Italië om er de Sarazenen te bestrijden.

Het verloop van die veldtocht is bekend. In 982 werd hij nabij Squillace verslagen.

Wat ons hierbij interesseert is dat de keizer alvorens naar Italië te vertrekken een lijst had doen opstellen van het aantal gewapende mannen welke de belangrijke leke- en kerkelijke vazallen te zijner beschikking dienden te stellen in geval van oorlog.

Nu is het eigenaardig dat die lijst uitsluitend vazallen van het Lotharingische middenrijk bevat. Zoals Vanderkindere schreef: "c'est toute La Lotharingie sous les armes" (1).

Inderdaad de vernoemde vazallen waren: hertog Karel van Lorreinen, de bisschop van Luik, de bisschop van Kamerijk, graaf Dirk II van West-Friesland, graaf Ansfried van Taxandrië, de markgraven van Henegouwen Godfried en Arnulf, de graaf van Luxemburg, de abt van Prüm, de aartsbisschop van Trier, en de bischoppen van Toul en van Verdun (2).

Ik heb er bewust één niet vermeld: een zekere Geldulfus waarover deze studie handelt.

De vraag waarom deze lijst uitsluitend Lotharingische vazallen bevat is gemakkelijk te beantwoorden: in de maand mei van 980 had de Franse koning Lotharius te Margut-sur-Chiers, waar een samenkomst met de Duitse vorst plaatsgreep, erkend dat geheel Lotharingen onder het gezag van de Duiste koning stond (3). Het is bijgevolg te begrijpen dat deze laatste zich wenste te

(1) L. Vanderkindere, La formation territoriale des principautés belges au Moyen-âge. Brussel, 1902, deel II, p. 75.

(2) Ibid., noot 1. De tekst van de lijst werd voor het eerst uitgegeven door Ph. Jaffe, Bibliotheca rerum germanicarum, V, p. 472.

(3) Richerus, Historiae III, c. 81, ed. G.H. Pertz in Monumenta Germaniae Historica, Scriptores, III, p. 624.

verzekeren van de medewerking van zijn vazallen uit dit gebied, elke vazal volgens de belangrijkheid van het leen dat hij hield.

Het is vrij gemakkelijk de namen welke op de lijst voorkomen te identificeren en dus te weten welk leen of vorstendom bedoeld was.

Toch zijn er een paar moeilijkheden onopgelost gebleven. Zo leest men dat de bisschop van Luik 60 gewapende mannen diende te sturen onder het geleide van een Herman of van een Ammo (4). Deze beide aanvoerders werden nog steeds niet geidentificeerd (5). Het grootste probleem wordt echter gesteld door een zekere Geldulfus waarvan gezegd werd dat hij "met medewerking van de abten" 12 gewapende mannen diende aan te voeren (6).

Wie was deze Geldulfus? Van de vazallen, waarvan de vorstendommen die zij vertegenwoordigden bekend zijn, werd gezegd dat zij hun mannen niet zelf aanvoerden. Zij moesten mannen sturen (mittant). Slechts in vier gevallen werd de term "ducat" gebruikt, d.w.z. dat deze hun mannen zelf dienden aan te voeren: dit zijn Geldulfus, de zoon van graaf Sicco (Siegfried van Luxemburg), de abt van Prüm, en de bisschop van Verdun (7).

Om welke reden beide laatsten zelf hun contingent dienden te begeleiden is ons onbekend. Mogelijks was dit om aldus een geestelijke begeleiding te verzekeren voor mannen die de dood gingen trotseren.

Het geval van de zoon van de graaf van Luxemburg is duidelijk: hij trad op voor en op last van zijn vader, zoals bijvoorbeeld duidelijker nog gezegd werd van de zoon van Dirk II van West-Friesland (8).

Wat nu met Geldulfus? Men heeft verondersteld dat de abten die deze figuur medewerking moesten verlenen misschien de abten waren van Stavelot en van Kornelimünster bij Aken. Maar Vanderkindere scheen weinig geloof te hechten aan deze veronderstelling die hij volledigheidshalve signaleerde. Bovendien gaf die veronderstelling ook geen aanleiding tot identificatie van Geldulfus (9). Een door mij ondernomen studie (10) bracht mij ertoe

(4) Leodicensis episcopus LX mittat cum Hermanno aut Ammone.
(5) Vanderkindere, op. cit., II, p. 188-189.
(6) Geldulfus cum adjutorio abbatum XII ducat.
(7) Filius Sicconis comitis XXX secum ducat.
Abbas Brumiensis XL ducat.
Verdunensis ep. LX ducat.
(8) Deodericus comes filium suum cum XII mittat.
(9) Vanderkindere, op. cit., II, p. 75, noot 1.
(10) De Heren van Munte in een bewogen periode (962-1150). Te verschijnen eind 1986 in Jaarboek geschiedenis van Merelbeke.

aandacht te schenken aan de intrigerende figuur van graaf Dirk II van West-Friesland die door sommige historici ook graaf van Gent is genoemd geworden. Ook diende ik kennis te nemen van de politieke situatie in het land tussen de Schelde en de Dender in de 10e eeuw. Er zijn wel geen directe bewijzen maar toch geloof ik dat deze graaf een politiek voerde welke tot doel had zijn gezag ook over dit gebied - het later "Land van Aalst" - uit te breiden. Ik zag me dus verplicht na te gaan wie meester was over dit gebied, en dus wie zijn eventuele tegenstanders konden zijn.

Sinds de studie van Vanderkindere weet men dat Godfried van Verdun en Arnulf van Valenciennes aan het hoofd stonden van twee markgraafschappen. Godfried was markgraaf over een gebied dat het Henegouwse rond Bergen alsook de twee Brabantse graafschappen Chièvres en Biest (het later Land van Aalst) omvatte. Arnulf beheerste de rest van Henegouwen alsook het graafschap Valenciennes. Wijlen Prof. Dr. J. Dhondt heeft aangetoond dat de oprichting van deze marken in 973 plaats greep (11), en zijn leermeester wijlen Prof. Dr. F. L. Ganshof heeft in een schitterende studie beschreven hoe Keizerlijk Vlaanderen door de Vlaamse graaf werd ingepalmd (12).

De politieke toestand in dit gebied is dus zeer goed gekend. Het is duidelijk dat graaf Dirk II van West-Friesland zich dus in de eerste plaats gesteld zag tegenover markgraaf Godfried van Verdun die meester was over het gebied dat reikte van Bergen tot Gent.

Godfried was echter in de eerste plaats graaf van Henegouwen, en niet enkel van Henegouwen maar ook van een graafschap langs de boorden van de Maas, zich uitstrekkend van Ourches tot Pont-à-Meuse. Dit graafschap werd in de Latijnse teksten genoemd "comitatus Bedensis" welke naam afgeleid was van de rivier de Voide, in het Latijn "Vidus" wat het adjectief "Vedensis" of "Bedensis" gaf (13). Bovendien had hij nog uitgestrekte bezittingen bij Verdun en bij Mamer (14). Reeds in 971 diende hij te strijden tegen Odo van Vermandois om Ivois en de versterking te Marcq te verdedigen (15) en diende hij ook Mézières te versterken

(11) J. Dhondt, Note critique sur les comtes de Hainaut au Xe siècle. In: Annales du Cercle archéologique de Mons, 59, 1942.

(12) F.L. Ganshof, Les origines de la Flandre impériale. Contribution à l'histoire de l'ancien Brabant. In: Annales de la Societé royale d'archéologie de Bruxelles, 46, 1942 - 1943.

(13) Vanderkindere, op. cit., II, p. 438 - 440.

(14) Ibid., II, p. 352 - 355.

(15) Ibid., II, p. 382.

(16). In 985 moest hij Verdun verdedigen tegen de Franse koning Lotharius die hem versloeg en gevangen zette tot 987 (17). Vooral echter diende hij bijna voortdurend het graafschap Henegouwen te verdedigen tegen de aanvallen van de erfgenamen van Renier III, de vroegere graaf van Henegouwen die in 957 door keizer Otto I afgezet was en verbannen naar Bohemen (18). Uiteindelijk versloeg Renier IV hem in 998. Godfried trok zich dan terug te Verdun waar hij kort nadien overleed (19).

Men vraagt zich af of Godfried in die voorwaarden ook veel aandacht kon wijden aan de mark Ename. Ten andere, hoewel de inrichting van deze mark met haar versterking te Ename bedoeld was als een verdedigingslinie tegen mogelijke aanvallen van de Franse vorst (20), is de streek tussen Dender en Schelde van dergelijke aanvallen uit het Westen gespaard gebleven tot in de 11e eeuw (21) en kende Godfried aldaar dus weinig zorgen.

Hij had een zoon welke bekend is gebleven als Herman van Ename. In een oorkonde van 975/980, houdende schenking door Godfried en zijn echtgenote Mathildis van de fiscus Hollain aan de Sint-Pietersabdij te Gent, werd deze zoon graaf genoemd (22). In 980 was Herman echter ten hoogste 17 jaar oud: zijn vader was immers gehuwd met de weduwe van de in 962 overleden graaf van Vlaanderen Boudewijn III (23), en zoals J. Dhondt reeds in 1942 stelde kon die oorkonde later opgesteld zijn toen Herman inderdaad reeds graaf was (24). Dat dit het geval was is nadien gebleken toen bewezen werd dat die oorkonde, door Van Lokeren origineel genoemd (25) een vervalsing was van ca. 1047 (26). Herman, inmiddels in 1029 overleden (27) stond toen als graaf

(16) Ibid., II, p. 381.
(17) Ibid., II, p. 76 - 77.
(18) Ibid., II, p. 68.
(19) Ibid., II, p. 77 - 78.
(20) Dhondt, op. cit., p. 138 en vlg.
(21) Ganshof, op. cit., p. 120 en vlg.: het was pas na 1025 dat de graaf van Vlaanderen begon aan zijn politiek om dit gebied in te nemen.
(22) M. Gysseling en A.C.F. Koch, Diplomata Belgica ante annum Millessimum Centessimum scripta. Vol. I. In: Bouwstoffen en Studiën voor de geschiedenis en de lexicografie van het Nederlands, I, z. p., 1950. - Zie p. 168, nr 67 (schijnbaar origineel).
(23) Vanderkindere, op. cit., II, p. 23, noot 1.
(24) Dhondt, op. cit., p. 136, noot 5.
(25) A. Van Lokeren, Chartes et documents de l'abbaye de Saint-Pierre au Mont Blandin à Gand, Gent, 1868 - 1871, 2 bdn.: I, nr 51.
(26) Gysseling-Koch, op. cit., I, p. 105 en 112 - 115.
(27) Vanderkindere, op. cit., II, p. 215.

van Ename bekend (28). Ook hij bezat uitgestrekte gronden, bekomen door erfenis en langs zijn vrouw, langs de Maas, in Condroz (29) en in de Ardennen (30). Door zijn huwelijk met Mathildis van Dasbourg werd hij ook graaf van Dasbourg, en in 981 werd hij eveneens graaf van Hoei (31).

Van enige activiteit van Herman in de streek tussen Dender en Schelde is niets bekend, tenzij dat hij omstreeks 998 aan de Sint-Pietersabdij te Gent schenking deed van de kerk van Roborst met al haar afhankelijkheden en "van wat hij verder nog kon verwachten van zijn toekomstige erfenis" (32). Later, in 1015, schonk hij de dorpen Ophasselt, Velzeke, Hemelveerdegem en Ruddershove aan de abdij van Saint-Vannes te Verdun (33).

Nu kan men het normaal noemen dat hij geen gezag uitoefende zolang zijn vader markgraaf was, maar men kan zich wel

(28) Na de dood van zijn vader bleef Herman meester van de mark Ename. Tussen 1025 en 1029 voegde Renier V de mark opnieuw bij Henegouwen: Zie Ganshof, op. cit., p. 121.

(29) Vanderkindere, op. cit., II, p. 215.

(30) Ibid., II, p. 239.

(31) Ibid., II, p. 215.

(32) A. Fayen, Liber traditionum Sancti Petri Blandiniensis. In: Cartulaire de la Ville de Gand, 2e reeks, I, Gent, 1906. - Zie nr 104, 7 oktober. - A.C.F. Koch, De dateringen van het "Liber traditionum Sancti Petri Blandiniesis" van omstrees 1035 (Bulletin de la Commission Royale d'Histoire, 123, 1958, blz. 137-190) dateert 995-1029 (ca. 998?).

(33) Vanderkindere, op. cit., II, p. 105; - Voor de datering 1015 zie Ganshof, op. cit., p. 135, noot 2.

(33 bis) Zie hoger noot 4. - Bormans en Schoolmeesters, uitgevers van het "Cartulaire de Saint-Lambert", deel III, nr. 3, vereenzelvigden Ammo met een graaf Emmo die in 963 en 966 vermeld werd. Vanderkindere (op.cit., II, blz. 189) verwierp dit om twee redenen: vooreerst zouden de oorkonden van 963 en 966 verdacht zijn; vervolgens zou Emmo in 980 te oud geweest zijn om manschappen aan te voeren, aangezien hij ook reeds in 958 vermeld werd. Het eerste argument vervalt omdat Emmo, of Immo, in 968 als getuige optrad bij de schenking door koning Gerberga van het domein Meersen aan de Sint-Remigiusabdij te Reims (Vanderkindere, op. cit., II, blz. 267. - Zie echter vooral: Claire Bernard, Etude sur le diplome de 968 par lequel Gerberge, veuve du roi Louis IV d'Outremer, donne à Saint-Remi de Reims son domaine de Meersen. In: B.C.R.H., 123, 1958, blz. 191-224. Zie blz. 212). Was Emmo in 980 te oud om manschappen aan te voeren? Volgens Bernard werd hij reeds in 939 vermeld als opstandig tegen hertog Gyselbrecht. Wij nemen aan dat hij toen ca 20 jaar oud moet geweest zijn, zodat hij in 980 dus minstens 61 jaar oud was. Vraag is echter wanneer de verplichtingen van een vazal een einde namen! Er bestond geen pensioenleeftijd! Er kon alleen rekening gehouden worden met zijn gezondheidstoestand. Was het soms niet daarom dat de bisschop van Luik naast de oude Ammo ook de jonge Herman (van Ename) aanduidde als mogelijke aanvoerder? Beiden hadden inderdaad bezittingen in het Luikse.

afvragen waarom deze laatste hem in 980 niet belastte met de aanvoering van de manschappen die hij ter beschikking van de Duitse vorst moest stellen. Werd Herman nog te jong geacht? Of was er een andere reden? Was het soms zijn naam niet die op de lijst van 980 voorkwam als één der twee aanvoerders van de mannen van de bisschop van Luik? Dit zou goed verklaarbaar zijn wegens de bezittingen in Condroz, in dit bisdom (33bis). Laat ons nu terugkeren tot Geldulfus. Dit is een naam die zelden voorkomt in de 10e eeuwse bronnen. Elke verschijnen ervan is bijgevolg van aard onze bijzondere aandacht te trekken.

Zo zien we dat van 960/969 tot 995/1012 een Geldulfus opduikt in de oorkonden van de Sint-Pietersabdij te Gent. Hij trad op als getuige bij schenkingen aan deze abdij, in gezelschap van andere belangrijke figuren uit de streek tussen Schelde en Dender, waaronder de voogd van de abdij voor haar bezittingen in "Brabant" (34).

Is dit de Geldulfus van de lijst van 980?
Er is niets dat deze vereenzelving in de weg staat dan de bepaling in deze lijst dat de markgraven Godfried en Arnulf 40 mannen dienden te sturen (35). Daar kom ik verder op terug.

Ik heb er reeds op gewezen dat die Geldulfus, die zonder enige titel vermeld werd, zelf de mannen diende aan te voeren. Zijn mannen? Neen, want er werd duidelijk gezegd dat dit contingent ook mannen van abdijen omvatte. Hieruit kan men afleiden dat die Geldulfus een figuur was van minder belang, zonder enige titel, maar toch met een zekere militaire bevoegdheid, en dat die

(34) Hier volgen alle oorkonden waarin Geldulfus als getuige vermeld staat. Men moet echter rekening houden met de bevindingen van de diplomatische studie van A.C.F. Koch (Diplomata..., p. 85 - 122) volgens welke vele vervalsingen gemaakt werden door abt Wichard e.a. in de 11e eeuw. Hoewel er aldus slechts 5 niet verdachte oorkonden overblijven (van 969, van 972, van 981, van 982/986, en van 995/1012) moet men er toch ook rekening mede houden dat de getuigenlijsten in de andere oorkonden niet zo maar te verwerpen zijn.
Gysseling-Koch, op. cit., I, nr. 58 (960, schijnbaar origineel), - nr 67 (975 - 980, schijnbaar origineel), - nr 68 (981, schijnbaar origineel), - nr 69 (981, origineel), - nr 77 (988 - 994, schijnbaar origineel), - Fayen, op. cit., nr 78 (969). (Volgens Koch, Dateringen...: 965-980) en nr. 84 (972). (Koch, Dateringen: 955-976).
A.C.F. Koch, Oorkondenboek van Holland en Zeeland, I, s'Gravenhage, 1970: nr 58 (982 - 986, copie), - nr 65 (995 - 1012, copie van een schijnbaar origineel, maar de getuigenlijst wordt aanzien als waarachtig).

(35) Gottefredus et Arnulfus marchiones XL mittant.

aan het hoofd gesteld werd van een contingent dat de mannen van verscheidene heren omvatte.

Indien er een streek is waar dergelijke situatie zich kon voordoen dan was dit wel de mark Ename. De twee grote Gentse abdijen, Sint-Pieters en Sint-Baafs, bezaten meerdere grote domeinen in dit gebied. Nu was Geldulfus zeker geen voogd van een dezer abdijen. Zijn eventuele aanstelling tot aanvoerder van manschappen moest dan dus uitgaan van een andere heer waaraan de abdijen tot medewerking verplicht waren. In de mark Ename kon dit alleen Godfried van Verdun zijn.

Indien, zoals ik aanneem, zijn zoon Herman belast werd met de aanvoering van de mannen van de bisschop van Luik, dan begrijpt men dat Godfried een andere vertrouwensman moest aanstellen voor het contingent van de mark Ename. Zou hij, benomen door het beleid en de verdediging van zijn graafschap Henegouwen, terwijl hij zijn zoon Herman met het beleid van de Maaslandse bezittingen had belast, al niet reeds vroeger een aanvoerder aangesteld hebben van de manschappen die de versterking te Ename dienden te verzekeren?

Men weet niets over de Geldulfus die als getuige in de oorkonden van de Sint-Pietersabdij vermeld werd, behalve dat zijn naam voor het laatst voorkomt in een oorkonde van keizer Koenraad II van 1036. Deze oorkonde bevat de bevestiging van de bezittingen door de abdij verworven, en vermeld aldus onder meer een grond te Nederename "door een zekere Geldulfus geschonken" (36).

Deze schenking had voor 1036 plaats gegrepen. Men weet dat de getuige Geldulfus voor het laatst optrad in 995/1012. Het is bijgevolg duidelijk dat dit dezelfde persoon was die - mogelijks aan het eind van zijn leven - die schenking deed. Maar bezit van een grond te Nederename wijst tevens in de richting van de Geldulfus die in 980 als aanvoerder van 12 mannen vermeld werd, en die ik vermoed met de dienst in de versterking te Ename belast te zijn. Hiervoor diende hij vergoed te worden, wat in die tijd geschiedde door het toekennen van grond, grond nabij de versterking, te Nederename!

Wat nu met de vermelding op de lijst van 980 dat de markgraven Godfried en Arnulf 40 mannen moesten leveren?

In 979 dateerde de kanselarij van de Sint-Gislainabdij een

(36) Van Lokeren, op. cit., I, nr 127: "... et in inferiori Enam terram quam Geldolfus dedit..." - Betere uitgave in M.G.H., Dipl. reg. et imper., IV, 230.

oorkonde: "tijdens het bestuur van de consuls Godfried en Arnulf" (37). De uitleg van Vanderkindere dat de monniken hierdoor wilden beklemtonen "dat gans Henegouwen, d.w.z. Bergen en Valenciennes, moest gezien worden als een geheel waarvan alle delen enge betrekkingen met de abdij bleven onderhouden" (38), is ongetwijfeld juist. Toch cijfert dit niet weg dat de tijdgenoten Henegouwen als een geheel bleven zien. Ook de "Miracula Sancti Gisleni" dateerde een gebeurtenis "tijdens het bewind van de graven Arnulf en Renier" (39). Opnieuw dus een associatie van de twee graven, Arnulf van Valenciennes en Renier IV, opvolger van Godfried, als heersers over eenzelfde gebied: het graafschap Henegouwen. En toen Godfried van Verdun gevangene was van de Franse koning, van 985 tot 987, zag men toen niet dat Arnulf van Valenciennes het gebied van Godfried mede betrok in zijn beleid (40)?

Dit alles brengt mij er toe te geloven dat de vermelding op de lijst van 980 betreffende Godfried en Arnulf moet geinterpreteerd worden als betrekking hebbende op het contingent dat Henegouwen moest leveren, geheel Henegouwen, doch uitsluitend dit graafschap. Dit omvatte als zodanig niet het westelijk deel van Brabant dat sinds 973 echter wel begrepen was in de mark Ename. Daarom was het nodig dat moest voorzien worden in de ter beschikkingstelling van manschappen ook uit dit deel van het Rijk. De oplossing was Geldulfus, bewaker van de versterking te Ename, te belasten met de aanvoering van de mannen die moesten geleverd worden door Godfried enerzijds, door de abten van Sint-Pieters en van Sint-Baafs anderzijds (41).

Men kan de vraag stellen waarom de lijst van 980 hierover niet meer duidelijkheid verschafte.

Zoals reeds gezegd werd bij geen enkele naam het leen aangeduid. Bij Geldulfus kon men bovendien niet eens een titel vermelden.

(37) Ch. Duvivier, Recherches sur le Hainaut ancien (Pagus Hanoensis) du VIIe au XIIe siècle, Brussel, 1865. - Zie p. 351: "...dominantibus consulibus Godefrido et Arnulfo..."

(38) Vanderkindere, op. cit., II, p. 76.

(39) Miracula sancti Gisleni, in: M.G.H., S.S. XV, p. 584.

(40) Vanderkindere, op. cit., II, p. 77.

(41) Over de domeinen van Sint-Baafs in Brabant: A.E. Verhulst, De Sint-Baafsabdij te Gent en haar grondbezit (VIIe - XIVe eeuw), Brussel, 1958. - Zie p. 327 en vlg. - Voor de domeinen van Godfried van Verdun: ibid., p. 426 en vlg.

Waarom de "medewerkende abten" niet duidelijker gepreciseerd werden is moeilijk te beantwoorden. Het kan zijn dat ieder wel wist wie bedoeld waren. Het kan echter ook een elegante manier geweest zijn om moeilijkheden uit de weg te gaan. De beide Gentse abdijen immers bezaten wel domeinen in "Brabant", in het Duitse rijk, doch zelf waren zij gevestigd over de Schelde, in het rijk van Lotharius. Nu had deze laatste nog maar pas, te Margut-sur-Chiers, toegevingen moeten doen in verband met de begrenzing van Lotharingen. Hier was dus wel gevoelige materie, te meer juist het gebied rond Gent door Dirk II van West-Friesland was ingepalmd geworden. Hij hield dit wel in leen van de graaf van Vlaanderen, maar hij was toch in de eerste plaats leenman van de Duitse koning als graaf van West-Friesland!

ALOIS DE BACKER

door Frans VAN CROMPHOUT

De dood van Aloïs De Backer in 1904 wordt door sommige historici een van de zwaarste klappen voor de daensistische beweging genoemd. Het uitblijven van een numerieke politieke vertegenwoordiging had omstreeks 1900 het elan van de eerste jaren

Aloïs De Backer
(D.A.V.S., Aalst)

sterk afgezwakt. Adolf Daens was als priester een kwetsbare figuur geworden in de politieke arena, en lichamelijk takelde hij af. Pieter Daens bezat niet het charisma van zijn broer. Andere daensistische leiders als Hector Plancquaert raakten niet in het Parlement.

De Backer van zijn kant had gezag en invloed in de partij, kon als volksvertegenwoordiger de daensistische ideeën in de Kamer verdedigen en werd er door andersdenkenden gerespecteerd. Vele daensisten zagen in hem de "troonopvolger" die hun geloof in een betere wereld waar kon maken.

Van 1904 tot 1912 zat de daensistische beweging dan ook in een impasse, gekneld tussen een klerikaal conservatisme en een antiklerikaal socialisme.

Vormingsjaren

Aloïs De Backer werd geboren op 26 mei 1858 op een kleine boerderij in de wijk Leebeke in Denderhoutem (nu deel van Haaltert, tussen Ninove en Aalst), als enige zoon van Ferdinandus De Backer en Theresia De Bruyn. Hij groeide op als een sterke boerenjongen en voelde er aanvankelijk weinig voor om na de lagere school - twee jaar in Deux-Acren, waarschijnlijk als intern - nog langer in de schoolbanken te zitten. Werken op de boerderij gaf hem een intense voldoening, maar bevredigde hem niet geheel. Hij ging een jaar naar school bij meester Grillaert, ging weer op het land werken, volgde twee jaar les aan het college van Ninove, liep weer achter de ploeg. Tot hij in zelfstudie een compromis had gevonden.

Er volgden jaren van hard werk en taaie wilskracht. Hij werd landmeter voor de Centrale Examencommissie in Gent in 1884, kandidaat-notaris in Brussel in 1886. Hij ging werken als klerk bij meester Gerard Maes, notaris, oud-burgemeester en gemeenteraadslid van Denderhoutem, en werd enige tijd later tot armmeester benoemd (1).

Maar hij mikte nog hoger. In Appelterre-Eichem, op het gehucht Muylem, had hereboer-advocaat Jan-Baptist Vanlangen-

(1) *Levensschets van Advokaat De Backer,* drukkerij Klokke Roeland, s.d., anoniem (waarschijnlijk Stijn Storms = K.L. Van Opdenbosch), getypte tekst in DAVS, Aalst; F.-J. Verdoodt: *Nationaal Biografisch Woordenboek,* IX, kolom 33.

haeke (2) zich tot taak gesteld begaafde jongelui voor te bereiden op examens van landmeter, notaris, ingenieur en advocaat, en van hen democratische Vlamingen te maken in dienst van hun volk (3). Hij fungeerde daarbij als docent en organisator tegelijk. Dank zij zijn begeleiding en steun hebben jarenlang tientallen jonge mannen universitaire diploma's behaald voor de Centrale Examencommissie. De Backer volgde er vijf jaar les, elke maandag en donderdag, en promoveerde tot doctor in de rechten in 1891.

Op 22 februari 1890 trouwde hij met Emelia-Maria Maes (°1869), dochter van zijn werkgever, die een maand tevoren overleden was. Ze was "een opgeruimde vrouw, een echte kunstenaarsziel, ze was zeer muzikaal" (4). Het gezin kreeg acht kinderen.

De Backer kon het notariaat van zijn schoonvader evenwel niet overnemen. Hij liet zich inschrijven bij de balie van Oudenaarde (5) en opende een advocatenkantoor in zijn geboortedorp. Maar erg renderend is deze zaak nooit geweest. De belangstelling van De Backer ging uit naar de politiek en sedert 1884 was hij gemeenteraadslid van Denderhoutem (6).

Daensistisch politicus en journalist

In 1891, naar aanleiding van een conflict in het kiescomité-Ninove, stelde zijn leermeester Vanlangenhaeke zich kandidaat bij de provinciale verkiezingen van 24 mei tegen de conservatieve Aimé Fransman. Zijn oud-studenten sprongen hem ter hulp, gaven kiespamfletten uit o.a. onder de titel *Klokke Roeland,* en bewerkten de hele omgeving. Hij werd verkozen (7).

Aangemoedigd door dit succes, besloten Vanlangenhaeke en zijn voornaamste propagandisten een sociaal-progressief weekblad uit te geven: *Klokke Roeland.* Het verscheen vanaf 6 september 1891 en het programma-artikel werd meeondertekend door Aloïs De Backer. Vooraan en vrij uitvoerig werden oplossingen

(2) In historische teksten wordt de naam vaak als Van Langenhaeke en Van Langenhaecke gespeld.
(3) K. Van Isacker: *Het Daensisme,* 1965², blz 42.
(4) Getuigenis Eleonora De Backer, in F.-J. Verdoodt: *het daensisme in het arrondissement aalst,* blz. 30.
(5) F. Livrauw: *Le Parlement Belge en 1900-1902,* blz. 282. Volgens doodsprentje was hij advocaat bij de Rechtbank van Eerste Aanleg.
(6) Volgens Pieter Daens niet meer in 1900 *(Priester Daens,* blz. 170).
(7) H. Liebaut: *Repertorium van de pers in het arrondissement Aalst 1840-1914,* blz. 132; *Levensschets...,* blz. 15.

voorgesteld voor de problemen van boeren en plattelandsbewoners. Ook wilde het blad strijden voor de belangen van de arbeiders, voor een "breede kieshervorming" en evenredige vertegenwoordiging, en voor de moedertaal. Kortom: het zou "voor Godsdienst, recht en waarheid, op fiere vlaamsche wijze" overal in de bres springen (8).

Van april 1893 tot 1905 was het blad een van de voornaamste opinieorganen van de *Christene Volkspartij* in de streek van Aalst. Op 8 oktober 1895 - uitgever-drukker Frans Sterck overleed begin 1896 - werd een N.V. Klokke Roeland opgericht, die beheerd werd door Aloïs De Backer, Etienne De Ruddere en Hilaire Van de Velde (9).

In 1892 sloten de roelanders Aloïs De Backer, Prosper De Pelsmaeker, Victor Soens en Frans Sterck zich aan bij het Davids Genootschap, waarvan Vanlangenhaeke lid was. Het was een katholiek-flamingantische cultuurvereniging voor het arrondissement Aalst, waarvan de leden ook belangstelling hadden voor sociale problemen. In dat Genootschap kwamen de roelanders in contact met Pieter Daens.

Omstreeks dezelfde tijd waren ze eveneens in contact gekomen met de Zuid-Vlaamsche Sprekersbond van Du Castillon, Van Caeneghem en Plancquaert, die op katholiek, sociaal en Vlaams gebied soortgelijke opvattingen verdedigden (10).

Op 15 april 1893 behoorde De Backer tot de stichters van de *Christene Volkspartij* in Okegem. Hij steunde Plancquaert, die zich een maand later bij de provincieraadsverkiezingen in Waarschoot kandidaat had gesteld tegen de franskiljon A. Dutry van de Federatie van Katholieke Kringen en Bewarende Verenigingen (Katholieke Partij). Plancquaerts verkiezingspamfletten werden bij Klokke Roeland in Ninove gedrukt. De Backer zelf stond bij de parlementsverkiezingen van 14 oktober en 9 november 1894 tweede op de daensistische lijst (na priester Daens) en doorkruiste het hele arrondissement als welsprekend propagandist.

Hij zag de daensistische beweging van meet af aan ruimer en beschouwde ze niet als een plaatselijk fenomeen. Daarom sprak hij in Antwerpen op de volksmeeting van 7 juli 1895 "in naam van

(8) *Klokke Roeland,* 6-9-1891.
(9) H. Liebaut: *o.c.,* blz. 130-131.
(10) R. Kerckhofs: *Léonce du Castillon (1869-1941). Levensschets en literair profiel,* onuitg. lic. verh., R.U.G., 1977, blz. 50-51; L. Wils: *Het Daensisme,* blz. 87-88; F.-J. Verdoodt: *Hector Plancquaert. De daensistische beweging en het plancquaertisme,* onuitg. lic. verh., R.U.G., 1979, blz. 136-137.

zijn strijdgenoot priester Daens", toen er de Antwerpse daensistische afdeling werd gelanceerd (11). Hij steunde in 1895 en 1896 Plancquaert, die in het arrondissement Oostende de beweging wilde introduceren en er tot tweemaal toe aan parlementsverkiezingen deelnam. Tussen 1895 en 1904 hield hij talrijke meetings in het arrondissement Brussel, o.a. voor steenbakkerswerklieden en hopboeren (12). Op 27 mei 1901 sprak hij in Rotterdam op het Eerste Internationaal Congres der Christen-Democraten (13).

Daarom ook stond hij in 1897 aan de kant van Plancquaert, die in Gent de *Vlaamsch-Christene Volkspartij* oprichtte als een volwaardige partij, die over heel Vlaanderen de daensistische "syndicaten, vakvereenigingen, bonden en personen" wilde overkoepelen (14). Nog in 1897 werden De Backer en Hector Lebon tot ondervoorzitters verkozen, en op het congres van 16 januari 1898 werden ze herkozen. De Volkspartij kon niet anders opgevat worden dan als een concurrent van de Belgische Volksbond in het Vlaamse land. Ze heeft de uitsluiting van de daensisten uit de Volksbond op 19 september 1897 nagenoeg onvermijdelijk gemaakt en de daensistische beweging bewust in een radicale, d.i. autonome richting geduwd. Dit was voor De Backer de enig mogelijke weg om tot een katholieke partij te komen die democratisch, sociaal en vlaamsgezind was. Het waren facetten waarvoor hij zeer gevoelig was, omdat hij zijn aanhang vooral recruteerde op het platteland, onder boeren, kleine middenstanders en intellectuelen. Voor hen was de godsdienst de basis van de maatschappij en dus wilde hij niet weten van een samenwerking met socialisten en/of liberalen. Ze zou deze basis ondermijnen en de tegenwerking van de geestelijkheid rechtvaardigen (15).

Hij kende ook de noden en verlangens van deze mensen en hij stond ze bij met raad en daad. In Denderhoutem en omgeving stichtte hij de daensistische *Maatschappij voor Onderlinge Bijstand* (een sociale verzekeringskas), de veeverzekering *Sint-Amandusbond,* een samenwerkende vereniging *De Vereenigde Wevers,* de *Melkerij Sint-Paul* en een vakbond van handschoen-

(11) K. Van Isacker: *o.c.*, blz. 80; *Klokke Roeland,* 14-7-1895.
(12) F. Vanhemelryck: *Het daensisme in het arrondissement Brussel,* blz. 16, 30, 43, 57.
(13) H. van Bree: *De Daensistische beweging in Nederland,* in *Wetenschappelijke Tijdingen,* XLII, 3, 1983, blz. 148-149.
(14) *Het Recht,* 29-8-1897.
(15) A. De Backer: *Handwijzer voor de Vlaamsche kiezer,* blz. 6.

maaksters. Hij steunde bestaande groeperingen als *De Jonge Wacht* en de muziekvereniging *Gevaert,* en ijverde voor beter dorpsonderwijs (16). Geleidelijk betrok hij in zijn sociale campagne ook het lot van arbeiders en stedelingen. Met Plancquaert ging hij in 1894-95 meetings houden voor de "fransmans". In het arrondissement Brussel stichtte hij in 1895 - samen met De Pelsmaeker en Lambrecht - een daensistische steenbakkersvakbond, waarvan Leopold Beun-De Beer voorzitter en priester Daens erevoorzitter werden (17).

Toch zijn vele van deze daensistische organisaties en coöperaties van korte duur geweest. Plattelandsmensen hebben vaak tijd nodig om (betalend) lid te worden van ziekenfondsen en vakbonden. Middenstanders zagen ongaarne coöperaties ontstaan. Er was aanvankelijk geen of te weinig coördinatie tussen de verschillende initiatieven, en bekwame leiders als De Backer en Frans Lambrecht († 1906) zijn te vroeg gestorven. Er was tenslotte de tegenwerking van de katholieke "bewaarders" en de concurrentie van socialistische verenigingen en coöperaties, die vaak over een homogenere ledengroep beschikten. Pas na 1900 kwamen daensistische sociale organisaties van de grond die de Eerste Wereldoorlog hebben overleefd.

De Backer begreep ook heel vroeg het belang van een katholieke, Vlaamse en democratische pers, waarin hij zijn ideeën kon verspreiden.

In het najaar van 1894 werkte hij - samen met o.a. Plancquaert en Du Castillon - mee aan de oprichting van een Brussels dagblad *Het Vlaamsche Volk.* Het verscheen van 14 augustus 1897 tot einde 1898 en was een initiatief van de Vlaamsche Katholieke Landsbond. Maar na enkele maanden werden de democraten in de redactie door conservatieve katholieken opzij geschoven (18).

Eveneens in Brussel werkte hij mee aan de krant *De Volkseeuw.* Ze was op 15 september 1900 gesticht en was opgevat als een "Orgaan der Christen Volkspartij". Priester Daens was hoofd-

(16) P. Daens: *o.c.,* blz. 105 & 137; *Levensschets...,* blz. 38-46; *Het Volksrecht,* 17-6-1900; K. Van Isacker: *o.c.,* blz. 125; L.P. Boon: *Pieter Daens,* blz. 250-251; F.-J. Verdoodt: *Nationaal...,* IX, kolom 35; *Almanak der Kristene Volkspartij voor 1899.*

(17) *De Waarheid,* 14-1-1894; *Het Volksrecht,* 17-6-1900; F. Vanhemelryck: *o.c.,* blz. 30-31; K. Van Isacker: *o.c.,* blz. 125.

(18) L. Wils: *o.c.,* blz. 228; L. Wils: *Honderd jaar Vlaamse Beweging,* I, blz. 152-153.

redacteur, en ook Pieter Daens, Plancquaert, Du Castillon, Fonteyne en Lambrecht publiceerden er regelmatig bijdragen in. Om financiële redenen werd het blad echter na enkele maanden tot een weekblad teruggebracht (19).

Sporadisch schreef hij ook in de weekbladen *Het Recht* en *Het Vrije Woord,* die respectievelijk sedert 4 maart 1894 door Hector Plancquaert en sedert 30 januari 1898 door Camille Moeyaert in Brugge werden uitgegeven.

Vooral in *Klokke Roeland* heeft De Backer jarenlang de meest uiteenlopende onderwerpen behandeld. Hij schreef er over juridische en sociale vraagstukken, stelde oplossingen voor regionale problemen voor en hervormingen op landbouwgebied. Engeland zag hij als de natuurlijke afnemer van de Vlaamse landbouwprodukten. Zo pleitte hij ervoor om melkfabrieken en botermijnen te stichten en om roomboter te produceren, pleitte hij voor een intensieve aanpak van groenten- en fruitkweek en voor het houden van kippen. Hij wou op het Vlaamse platteland fabrieken zien oprijzen van jam en inmaakfruit. Om dit te stimuleren ijverde hij voor de afschaffing van de rechten op de suiker (20).

Als daensistisch politicus verdedigde hij priester Daens, streed hij voor evenredige vertegenwoordiging - vooral in 1899 -en voor een menswaardig pensioen; hij laakte de schijnheiligheid van vele conservatieven, die met twee maten meten, reageerde tegen hun aantijgingen en leugens en spoorde zijn partijgenoten en aanhangers aan om in de strijd te volharden. Tegenstanders die zich wat al te arrogant en brutaal aanstelden, diende hij scherp van antwoord.

Meestal ondertekende hij zijn artikelen met zijn naam voluit. Maar soms werden meerdere teksten van De Backer in hetzelfde nummer van *Klokke Roeland* opgenomen. Zo kwam het dat hij zich bij landbouwraadgevingen wel eens verschool achter het pseudoniem *De Neerhasseltsche Boer* (21), of enkele artikelen zelfs anoniem liet verschijnen.

In het spoor van zijn politieke en journalistieke activiteiten schreef De Backer ook een viertal brochures.

Handwijzer voor de Vlaamsche Kiezer brengt in tien lessen

(19) P. Daens: *o.c.,* blz. 175-176; L. Delafortrie: *Priester en Pieter Daens,* blz. 144; H. Liebaut: *o.c.,* blz. 74.

(20) *Levensschets...,* blz. 25-26; *Klokke Roeland,* sept-okt. 1898.

(21) *Levensschets...,* blz. 26. Het is een pseudoniem dat ook door andere medewerkers werd gebruikt.

het programma, de doelstellingen en motieven van de daensistische beweging. De Backer gebruikt de vraag-antwoord-methode, vat de voornaamste gegevens uit elke les samen in een "synthesis", en slaat een volkse toon aan, die niet steeds vrij is van demagogie. Het boekje had een groot succes en was in 1913 al aan een vijfde druk toe (22).

Het Klein Familie-wetboek (23) resumeert de "rechten en verplichtingen tegenover malkander, als eigenaars, als pachters, als vruchtgebruikers en als geburen, zoo ten huize als te velde" (blz. 4), m.a.w. "de eerste beginselen van landelijk en burgerlijk recht" (blz. 6). De Backer - die er de lezer attent op maakte dat dit het eerste boekje was van die aard in het Nederlands (blz. 4) - ontleedt in negen hoofdstukken de voornaamste artikels die verband houden met problemen als het planten van bomen en hagen, het recht op andermans eigendom, het recht van overpad, de afloop van daken, de erfdienstbaarheden en het vruchtgebruik.

In *Het Landelijk Wetboek* (24) gaat hij op deze en soortgelijke problemen nader in. In het eerste deel verwijst hij af en toe naar *Het Klein Familie-wetboek* om herhalingen te vermijden. In het tweede deel handelt hij over het bestuur van een landelijke gemeente, de taken en verplichtingen van de landelijke politie, de burgemeester en de veldwachter, over de boeten en straffen die aan plattelandsbewoners kunnen worden opgelegd.

Beperkter van omvang was *Schets van landelijke Huishoudkunde, of verkoop der Armengoederen en omzetting van het produkt in Belgische rent (eene hervorming op landelijk gebied),* een propagandabrochure waarvan evenwel geen exemplaar kon worden teruggevonden (25).

De drie laatstgenoemde brochures zijn alleen interessant als de blijvende neerslag van De Backers grote zorg om anderen te helpen. Toch kon hij niet nalaten er terloops op te wijzen dat sommige misbruiken in stand werden gehouden door conservatieve politici en dat de strijd tegen die misbruiken het doel was en bleef van de "Christene Demokratie" (26).

(22) *Handwijzer voor de Vlaamsche Kiezer,* Vanden Bruele-Daens, Denderleeuw, 1913[5], 40 blz.

(23) *Het Klein Familie-wetboek, ten gebruike onzer Vlaamsche bevolking,* Snelpersdrukkerij "Klokke Roeland", Ninove, (1897), 61 blz.

(24) *Het Landelijk Wetboek, uitgelegd volgens de bespreking in onze wetgevende Kamers,* Klokke Roeland, Ninove, (1899), 103 blz.

(25) *Klokke Roeland,* 5-6-1898, 27-5-1900.

(26) *Het Klein Familie-wetboek,* blz. 3 & 14; *Het Landelijk Wetboek,* blz. 33.

In conflict met "Klokke Roeland"

In januari 1898 werd De Backer hoofdredacteur en Petrus Van Schuylenbergh uitgever van *Klokke Roeland;* midden 1898 werden ze allebei opgenomen in de Raad van Beheer (27). Meteen had De Backer - die ook een belangrijk aandeelhouder was - zich in een sleutelpositie gewrongen en wilde hij zijn visie op het blad doordrukken.

Nu was 1898 een beslissend jaar voor het profiel en de politieke oriëntatie van de daensistische beweging, en bovendien een jaar van interne conflicten. Sedert september 1897 was de Vlaamsch Christene Volkspartij uit de Volksbond gestoten en zochten de daensisten een eigen weg. De jarenlange conservatieve en klerikale bekrompenheid, tegenwerking en vervolging, en in het bijzonder de verguizing van priester Daens dreven een deel van hun aanhang naar een fel antiklerikalisme. Het werd nog aangewakkerd toen Daens zich in mei 1898 - onder druk van zijn bisschop - niet meer kandidaat had gesteld bij de parlementsverkiezingen en op 3 december als priester werd geschorst. Bovendien vond de partij - naarmate ze bij sociale conflicten betrokken raakte - ook aanhangers onder de stedelijke arbeiders, voor wie een compromisloos anti-socialisme niet vanzelfsprekend was. Steeds luider gingen stemmen op onder daensistische prominenten voor samenwerking met linkse partijen, temeer daar sommigen direct electoraal succes verwachtten van de op handen zijnde evenredige vertegenwoordiging. De Backer stond op het standpunt van een autonome partij, zonder politieke bindingen met links of rechts. Maar hij pleitte toch voor een gezamenlijke strijd voor evenredige vertegenwoordiging en algemeen enkelvoudig stemrecht (28).

Klokke Roeland stelde zich in deze conflicten vaak erg agressief op. Het blad was o.a. begin 1898 hevig van leer getrokken tegen de Brusselse niet-daensistische democraten Renkin en Carton de Wiart, en was daardoor ook in ruzie gekomen met de Antwerpse daensisten, die - onder impuls van Lebon - pleitten voor een zo breed mogelijk democratisch front (29). De Backer vooral had het herhaaldelijk aan de stok met *Fondsenblad, Het Volk, La Flandre Libérale* en *Le Bien Public.*

(27) H. Liebaut: *o.c.*, blz. 130.
(28) *Klokke Roeland,* 6-3-1898.
(29) *Klokke Roeland,* 16-1-1898; 20-2-1898; H. Landuyt: *het daensisme in antwerpen,* blz. 68-69.

Op dinsdag 25 oktober 1898 werd het drukkersgereedschap van N.V. Klokke Roeland bij rechtsmacht openbaar verkocht door deurwaarder Avoux in Ninove. Volgens *La Gazette* was deze verkoop het gevolg van een aantal drukpersprocessen (30). Meteen werd het bestaan van het blad bedreigd. De Backer, die hoofdredacteur was, werd van vele zijden aangevallen.

Van 27 november 1898 tot 16 april 1899 (=II,16) werd *Klokke Roeland* vervangen door *De Klok*. Ondertitel (= Orgaan der Christen Volkspartij), vignet en gedeeltelijk het motto werden van *Klokke Roeland* overgenomen. Het nieuwe blad werd gedrukt op hetzelfde formaat (55 x 36,5 cm, 4 blz.) en verscheen ook wekelijks de zondag. Qua ideologie lag het volledig in het verlengstuk van *Klokke Roeland*. Petrus Van Schuylenbergh was drukker, uitgever en hoofdredacteur tegelijk en kreeg steun en journalistieke medewerking van Lambrecht, Plancquaert en Du Castillon, die ook in *Klokke Roeland* hadden geschreven (31). De Backer wilde met *De Klok* niets te maken hebben en hij heeft er ook geen abonnement op genomen (32). Hij dreigde zelfs de daensistische beweging te verlaten of een eigen Volkspartij op te richten. Maar hij werd hierin niet gevolgd door andere daensistische prominenten.

Het valt op dat Van Schuylenbergh en de redacteuren van *De Klok* weinig concrete informatie gaven over de naamsverandering en over wat er zich achter de schermen had afgespeeld. Ze legden de nadruk op de continuïteit tussen beide bladen (33), spraken over een "tegenslag die ons trof" of over een "slag, welken men tijdelijk aan de Roelanders heeft kunnen toebrengen" en waarschuwden hun vijanden, dat ze niet te snel victorie mochten kraaien. In *Het Recht* van Plancquaert lezen we alleen dat *Klokke Roeland* wegens financiële moeilijkheden had opgehouden te bestaan (34).

(30) *Fondsenblad,* 21-10-1898, 23-10-1898, 13-11-1898; *La Gazette,* 21-10-1898. Al in januari 1896 werd *Klokke Roeland* veroordeeld tot een voor die tijd zware geldboete, omdat ze in haar rubriek "strijdpenning" een bijgevoegde commentaar had afgedrukt, die door de commandant van de pompiers van Aalst als beledigend werd ervaren *(Het Volksrecht,* 26-1-1896).

(31) *De Klok,* 27-11-1898, 16-4-1899.

(32) *Klokke Roeland,* 23-4-1899.

(33) "Al de schrijvers der Kl. Roeland zullen in de nieuwe voortwerken", *De Klok,* 27-11-1898.

(34) *Fondsenblad,* 13-11-1898.

Toch was er blijkbaar nog (nieuw?) geld genoeg om het blad verder uit te geven, zij het onder een andere naam. Het bleef zijn kolommen openstellen voor radicalen als Plancquaert, maar ook voor een Du Castillon, die zich in oktober en november 1898 bereid had verklaard opnieuw naar een compromis te zoeken met de Volksbond (35). Deze vaststellingen wettigen het vermoeden dat de breuk er niet op de eerste plaats gekomen is om een ideologisch of financieel probleem, maar om een ruzie met De Backer, die als aandeelhouder voldoende invloed had om de titel *Klokke Roeland* te verbieden.

De Backer zinspeelde in het eerste nummer van de herrezen *Klokke Roeland* (23-4-1899) op "zekere rampenredacteur (die) zich 't vaderschap van *mijn* schrijven toeëigende en daarentegen *zijne* uittreksels en *zijne* vertalingen aan mij toeschreef". Hij had zijn medewerking aan *Klokke Roeland* niet stopgezet wegens "verzwakking van moed of overtuiging", niet wegens geldgebrek of uit tijdnood. Hij beloofde de ware reden van zijn afzijdigheid mee te delen in de volgende nummers. Maar die zijn verloren gegaan, zodat we De Backers versie van de feiten niet hebben kunnen achterhalen (36). In de lente van 1899 heeft hij zijn journalistieke activiteiten hervat, omdat de pastoor van Denderhoutem hem vanaf de preekstoel verantwoordelijk had gesteld voor de inhoud van een anoniem artikel in *De Klok* en omdat hij meende zich tegen deze en andere laster te moeten verdedigen (37).

Eind april 1899 werd het geschil dus bijgelegd. Van Schuylenbergh gaf *Klokke Roeland* opnieuw uit. De Backer werkte er weer uitgebreid aan mee, maar niet als hoofdredacteur. Tijdens zijn mandaat van volksvertegenwoordiger was zijn inbreng geringer, maar het blad besteedde veel aandacht aan zijn optreden en redevoeringen in de Kamer. Toch gingen ook na 1899 de verdachtmakingen en aanvallen van partijgenoten verder.

(35) *Ons Vlaanderen,* 13-11-1898. Het betreft een reactie op een laatste oproep van Mgr. Du Harlez op 24-9-1898, gericht aan de leiders van de Volkspartij (*Fondsenblad,* 17-11-1898; *Le XXe Siècle,* 9-11-1898).

(36) Het archief van *Klokke Roeland* en van de daensistische beweging is verloren gegaan, evenals de meeste daensistische bladen uit 1898 en 1899. Niet-daensistische kranten en weekbladen uit die periode geven weinig of geen informatie over het incident.

(37) L.P. Boon situeert deze episode ten onrechte eind 1899 en interpreteert ze dan ook in het licht van andere gebeurtenissen (*o.c.,* blz. 324-325).

Léonce du Castillon

Al in het voorjaar van 1895 hadden Du Castillon en De Pelsmaeker, naar aanleiding van het debat over de gemeentelijke kieswet, contact gezocht met socialisten. Priester Daens, Plancquaert en De Backer hadden er zich toen radicaal tegen verzet, ook al omdat de contacten gelegd waren buiten hun medeweten (38). Maar voor de gemeenteraadsverkiezingen van november 1895 sloten de roelanders in Ninove een kartel met de liberalen en ze verdreven de conservatieven uit het stadhuis (39).

Voor de gemeenteraadsverkiezingen van 15 oktober 1899 sloot de Christene Volkspartij van Aalst een kartel met socialisten en liberalen. Priester Daens voerde de lijst aan en op verkiezingspamfletten stond zijn naam naast die van linkse politici (40). De Backer en Plancquaert wilden apart strijden, maar legden zich, na heel wat geharrewar, neer bij de situatie in Aalst. Het experiment werd echter een mislukking. Niet enkel behaalde de kartellijst geen enkele zetel, maar de daensisten hadden zich fel gecompromitteerd. Toch werd, met het oog op de aanstaande parlementsverkiezingen, in januari en februari 1900 in de Middenraad van de partij nog een compromis bereikt. De Volkspartij zou afzonderlijke lijsten indienen, maar plaatselijke afdelingen mochten naar gelang van de omstandigheden een kartel afsluiten (41).

Du Castillon geloofde in een breed democratisch en progressief front en deze droom werd eind 1902 ook door de socialist Emiel Vandervelde verwoord (42). Sedert november 1900 schreef hij daarom in de liberale *Vlaamsche Gazet* over "kunst- en letterkundige onderwerpen". In 1902 voerde hij onderhandelingen met socialisten om redacteur van *Le Peuple* te worden. Toen die mislukt waren, probeerde hij in contact te treden met het liberale *Het Laatste Nieuws*. Van meet af aan had hij aan *Le Peuple* laten weten dat hij slechts wilde meewerken als "un croyant, croyant sincère et tolérant, pour qui les haines de religion n'existent pas, mais qui est respectueux des libertés modernes" (43). Priester Daens was op de hoogte van de feiten (44).

Enkele bladen hadden echter rondgestrooid dat Du Castillon zich bij de socialisten wenste aan te sluiten. Daarop lanceerde

(38) K. Van Isacker: *o.c.*, blz. 78.
(39) L. Wils: *Het Daensisme*, blz. 193.
(40) L. Delafortrie: *o.c.*, blz. 127.
(41) K. Van Isacker: *o.c.*, blz. 154.
(42) *Le Peuple*, 16/17/21-10-1902.
(43) *Courrier de Bruxelles*, 8-3-1903.
(44) *Courrier de Bruxelles*, 6-3-1903; K. Van Isacker, *o.c.*, blz. 150-151.

Plancquaert in *Het Recht* van december 1902 een hevige aanval en vroeg hij Du Castillons uitsluiting uit de Volkspartij. In de ruzie die daarop volgde, speelden politieke maar ook persoonlijke belangen mee. Ze kreeg veel ruchtbaarheid in niet-daensistische en zelfs Franstalige bladen en culmineerde op 10 februari 1903 in de uitsluiting. Deze straf werd op het congres in Aalst in maart 1904 bevestigd (45).

Over de specifieke rol van De Backer in deze ruzie zijn niet veel gegevens bewaard gebleven. Volgens een getuigenis van de oude Plancquaert had Du Castillon geheime informatie uit de Middenraad doorgespeeld aan *Le Soir* en had hij zich bereid verklaard over te lopen naar de liberalen. In de partijtop was daarom de gedachte gegroeid om Du Castillon opzij te schuiven. Plancquaert noemde met name De Backer en Frans Lambrecht, die eisten dat Du Castillon niet meer als daensistisch kandidaat zou optreden in Dendermonde (46). Maar Plancquaerts getuigenis, vijftig jaar na de feiten, is onnauwkeurig.

Zeker is dat De Backer in Du Castillon een compromitterende figuur zag, en dat hij en priester Daens hem begin 1903 de raad hebben gegeven zich uit de politiek terug te trekken. Over de beslissende vergadering van de Middenraad bestaat geen verslag. Volgens Du Castillon was De Backer er niet op aanwezig (47). Volgens *Het Recht* was hij voorzitter (48) en moest hij dus optreden als scheidsrechter. Twee dagen later zou hij aan Du Castillon verklaard hebben dat hij zich uit solidariteit bij de beslissing van de meerderheid had aangesloten (47). Hij heeft zich gematigd en zich zoveel mogelijk afzijdig gehouden in de perspolemiek die nog maanden tussen Du Castillon en andere daensistische prominenten heeft gewoed. Na zijn dood heeft Du Castillon in de *Vlaamsche Gazet* een lovend In Memoriam gepubliceerd (49).

In het Parlement

Anno 1898 zat het gezin De Backer financieel aan de grond en de gezondheid van Aloïs ging sterk achteruit. De niet aflatende

(45) F. Van Campenhout: *De uitsluiting van Léonce du Castillon uit de Vlaamsch-Christene Volkspartij,* in *Wetenschappelijke Tijdingen,* XLII, 1, 1983, blz. 19-30.

(46) *Léonce Ducatillon (Wat ik mij over zijn politiek leven herinner),* Outer, 3-2-1951 (AMVC, Antwerpen).

(47) *Vlaamsche Gazet,* 22-2-1903.

(48) *Fondsenblad,* 14/15-2-1903.

(49) *Vlaamsche Gazet,* 27-5-1904.

en niets ontziende hetze tegen de daensisten had ook hem zwaar getroffen. Al tijdens de verkiezingsstrijd van 1894 had pastoor Van de Putte van Denderhoutem een lastercampagne tegen hem op gang gebracht (50). De aanvallen van Mgr. Stillemans op de daensistische pers in 1895 en 1896 (51) en de bisschoppelijke kritiek op de partij zelf eind 1895, de verguizing van priester Daens hebben De Backer en andere daensistische politici, kiezers en sympathisanten zo goed als vogelvrij verklaard. Ze werden bespot en gebroodroofd. De oplage van hun bladen daalde snel.

Door zijn groot gezin en zijn beroep was De Backer financieel zeer kwetsbaar. Het geld van zijn ouders en van zijn vrouw, dat aanvankelijk de armoede buiten hield, was vlug verteerd. In 1898 verhuisde hij naar Schaarbeek - eerst naar de wijk Helmet, later naar de Haachtse Steenweg - waar hij een winkeltje van boter, eieren en linnen opende. Het werd een harde tijd. Werken van 's morgens tot 's avonds voor zijn handel, te weinig verdienen voor een groot gezin, artikelen schrijven voor *Klokke Roeland* en zondags meetings houden in Brabant. Hij moest rust nemen van de dokter, maar vond er geen tijd voor. Zijn taaie wilskracht bracht hem na elke inzinking weer op de been (52).

Bij de parlementsverkiezingen van 22 mei 1898 was De Backer tweede kandidaat-titularis, voor de Kamer in Gent (na Hector Plancquaert) en in Aalst (na Pieter Daens).

Op 27 mei 1900 voerde hij in Aalst de daensistische lijst aan en werd hij verkozen. Adolf Daens was op advies van Plancquaert naar het arrondissement Brussel overgestapt. Omdat het zowel priester Daens als de familie De Backer financieel erg slecht ging, werd vóór de verkiezingen een overeenkomst gesloten tussen de twee lijsttrekkers om elkaar te steunen, als één van hen geen volksvertegenwoordiger werd. Adolf Daens werd niet verkozen en tot mei 1902 - toen Daens weer in het Parlement kwam - heeft De Backer zich aan deze afspraak gehouden (53).

(50) L. Delafortrie: *o.c.*, blz. 75, 139-140; K. Van Isacker: *o.c.*, blz. 156.

(51) *De Godsdienstige Week van Vlaanderen*, 23-8-1895 & 1-11-1895; P. Daens: *o.c.*, blz. 90-93; K. Van Isacker: *o.c.*, blz 96 & 100.

(52) P. Daens: *o.c.*, blz. 170; L. Delafortrie: *o.c.*, blz. 140; H. Plancquaert in *Het Volksrecht*, 17-6-1900.

(53) P. Daens: *o.c.*, blz. 174 & 182; L. Delafortrie: *o.c.*, blz. 142-143; brief A. De Backer aan A. Daens: Brussel, 2-6-1900 (G. Van Bockstaele: *Briefwisseling van Priester Daens (1892-1933)*, blz. 133-134); G. Coppens en R. D'Haese: *De verglijding naar links en het toenemend immobilisme. 1898-1904*, in *De Daensistische Beweging* (catalogus, 1981), blz. 37-40.

Op 17 juli 1900 legde hij de eed af. Hij was van 1900 tot 1902 het enige daensistische kamerlid, en van 1902 tot aan zijn dood samen met priester Daens. Het was het hoogtepunt van zijn politieke carrière en verbeten heeft hij geprobeerd er het beste van te maken. Hij legde een verbazende activiteit aan de dag, maar vanwege zijn wankele gezondheid kon hij niet op alle vergaderingen aanwezig zijn en niet steeds de volle maat van zijn krachten geven (53).

We vinden van hem een zestigtal redevoeringen en interrupties in de *Annales parlementaires de Belgique. Chambre des Représentants 1900-1904.* Hij zette er het daensistische programma uiteen, pleitte voor een efficiënte landbouwwetgeving, zuiver algemeen stemrecht, persoonlijke dienstplicht, progressieve belastingen, hogere lonen voor lage inkomens en overheidsmaatregelen tegen werkgevers die de sociale wetten ontdoken; het lot van de "fransmans" bracht hij meermaals ter sprake. Hij keerde zich ieder jaar opnieuw tegen de dotatie van 200.000 fr. aan de graaf van Vlaanderen, omdat "het bedrag beter kan besteed worden aan behoeftigen", en nam in 1900-1901 de verdediging op zich van de Boeren uit Transvaal (54).

Als onafhankelijk christen-democraat wilde hij de rechterzijde alleen steunen als de belangen van de godsdienst op het spel stonden. Toch genoot hij bij hen meer aanzien dan priester Daens, ook omdat hij in zijn optreden, toespraken en interpellaties bezadigder was. Van socialisten en liberalen nam hij principieel afstand. Occasioneel sprak hij op meetings met hen (55) en steunde hij ze in de Kamer bij discussies over sociale materies. Maar hij motiveerde telkens uitvoerig zijn standpunt én zijn reserves (56). Hij stemde niet met hen tegen een katholiek wetsvoorstel. Als een socialistisch of liberaal voorstel of amendement in stemming werd gebracht, onthield hij zich; zelfs als de tekst in de lijn lag van het daensistische programma. De meeste kritiek op zijn optreden in de Kamer kwam dan ook van de travaillistisch georiënteerde daensisten, die in hem op de eerste plaats een anti-socialist zagen. Het is een aspect waarop L.P. Boon sterk de nadruk heeft gelegd in zijn

(54) *Annales parlementaires de Belgique. Chambre des Représentants,* 21-2-1900, 8-2-1901, 17-12-1901, 20-12-1901, 20-12-1902, 27-1-1904; F.-J. Verdoodt: *De parlementaire arbeid van de Daensistische christen-democraat A. De Backer,* in *Priester Daens* (bulletin van het Priester Daensfonds), IV, 1, 1980, blz. 2-3.

(55) B.v. op 6-3-1902 in Brussel voor algemeen stemrecht *(Het Laatste Nieuws,* 25-3-1902; F. Vanhemelryck: *o.c.,* blz. 43).

(56) Ann. parl. Chambre, 14-11-1901, 20-12-1901, 19-2-1903.

documentaire roman *Pieter Daens* (57). Voor de ziekelijke De Backer kwam de kritiek evenwel hard aan, zoals blijkt uit een brief aan Van Schuylenbergh (58): "Het is mij genoeg van in de bladen der tegenpartij aangevallen te worden (zij blijven in hunnen natuurlijke rol) maar in Klokke Roeland, Werkman, Land van Aelst, Vrije Volk, enz. door onze eigen mannen enkele volzinnen zien nemen, om slinksche aanvallen tegen mij te richten, dat gaat over zijn hout. 'k Had waarachtig nooit kunnen vermoeden dat ik zoo zou behandeld zijn geworden na op negen jaar tijds een fortuin aan een gedachte te hebben geslachtofferd".

De Backer koppelde het Vlaamse probleem aan het sociale. Hij zag Vlaamse handelskantoren met Duits personeel, fabrieken bestuurd door Duitse en Engelse meesterknechten, Belgische ministeries vol goedbetaalde Walen en franskiljons. Alleen door een degelijk onderwijs in de moedertaal kon de Vlaming zijn culturele en economische achterstand inlopen en zelf de leidinggevende betrekkingen opeisen. Hij bereidde een wetsvoorstel voor tot vernederlandsing van de Gentse universiteit, dat in 1905 door de gebroeders Daens werd ingediend (59). Hij veroordeelde herhaaldelijk de onkunde en miskenning van het Nederlands bij de parlementsleden en riep op 23 maart 1904 alle Vlaamse volksvertegenwoordigers op om voortaan Nederlands te spreken in de Kamer, Zelf sprak hij bijna altijd Nederlands, want "ik ben hier als volk en als volk handhaaf ik mijn recht" (60). Om verstaan te worden door de overgrote meerderheid van nederlandsonkundige politici verkoos hij goed gestoffeerde en logisch opgebouwde uiteenzettingen, die eventueel konden worden vertaald.

Priester Daens heeft in de Kamer van 1902 tot 1904 een andere stijl ontplooid. Hij geloofde dat hij met korte, vinnige aanvallen in het Frans meer bereikte en gaf er zich weinig rekenschap van dat hij het beperkte morele gezag van De Backer ondergroef.

(57) L.P. Boon: *o.c.*, blz. 344-345, 363-364, 398.

(58) Brief De Backer aan Petrus (geen familienaam vermeld), in map P. Van Schuylenbergh, DAVS. Ofschoon niet gelokaliseerd en niet gedateerd, is de brief vrijwel zeker van na 1900.
1) *'t Vrije Volk,* waarop gezinspeeld wordt, verscheen van 1901 tot 1904; 2) briefpapier heeft als hoofding Chambre des Représentants; 3) De Backer schreef deze brief - zoals uit de inhoud blijkt - vanuit Denderhoutem, dus waarschijnlijk na zijn terugkeer uit Brussel in 1901.

(59) *Levensschets...*, blz. 37; F.-J. Verdoodt: *Nationaal...*, IX, kolom 37; G. Coppens en R. D'Haese: *o.c.*, blz. 37-40.

(60) *Levensschets...*, blz. 32.

Toch hebben ze allebei getracht in de Kamer steeds aan eenzelfde touw te trekken en naar voren te treden als leden van een zelfde fractie.

Ondanks zijn parlementair mandaat verloor De Backer zijn kiezers niet uit het oog. Hij vestigde zich vanaf 1901 weer in Denderhoutem, deed in de hele streek aan (gratis) dienstbetoon (61), trok van de ene meeting naar de andere en gaf - net als vroeger zijn leermeester Vanlangenhaeke - les aan begaafde jonge mannen die wilden vooruitkomen. De latere jong-daensist en activist Albert Van den Bruele was een van zijn leerlingen (62). Hij steunde priester Daens, Frans Lambrecht en anderen die in Vlaams-Brabant een actie voerden ten voordele van de hopboeren (63), en nam deel aan tal van manifestaties voor algemeen enkelvoudig stemrecht.

Maar al deze activiteiten waren te zwaar voor zijn verziekte lichaam. De stress rond de op handen zijnde parlementsverkiezingen werd hem fataal. Hij overleed op woensdag 25 mei 1904, amper 46 jaar oud, en werd begraven op zaterdag 28 mei, de dag voor de verkiezingen.

Zijn tegenstrevers hadden het niet kunnen nalaten munt te slaan uit zijn dood. Op groene affiches werd aan de bevolking kenbaar gemaakt dat stemmen voor De Backer niet meer hoefde, aangezien hij overleden was. Toch haalde hij 9.580 stemmen. Pieter Daens nam zijn plaats in de Kamer over (64).

In maart 1905 werd - o.m. dank zij de inzet van priester Daens - door de Kamer besloten aan weduwe De Backer een pensioen te geven (65). Ze verbleef eerst in Schaarbeek en dan in Anderlecht in de Weggevoerdenstraat, waar ze in juli 1940 overleed.

Op 30 april 1905 werd in Denderhoutem een grafmonument voor Aloïs De Backer onthuld (66). Zijn nagedachtenis wordt er elk jaar in mei geëerd door het Priester Daensfonds.

(61) P. Daens: *o.c.*, blz. 182; *De Volkseeuw*, 27-3-1904.
(62) L. Delafortrie: *o.c.*, blz. 294.
(63) F. Vanhemelryck: *o.c.*, blz. 56-59; P. Daens: *o.c.*, blz. 183.
(64) P. Daens: *o.c.*, blz. 189-191.
(65) P. Daens: *o.c.*, blz. 192; waarschijnlijk was dit pensioen niet groot genoeg om een gezin met acht kinderen te onderhouden (L.P. Boon: *o.c.*, blz. 583).
(66) P. Daens: *o.c.*, blz. 193.

Besluit

De Backer was een van de weinige daensistische prominenten van wie het gezag over nagenoeg heel Vlaanderen werd erkend. Geruggesteund maar ook gecontroleerd door zijn landelijke achterban, die uitgesproken anti-socialistisch was, zag hij geen heil in een samenwerking met links. Tegelijk weigerde hij enige toegeving te doen aan de katholieke conservatieven en streefde hij bewust naar een autonome partij. In de programmaverklaringen van Klokke Roeland 1891 en Okegem 1893 vond hij de neerslag van zijn aspiraties en doelstellingen, en zijn leven lang zijn ze de leidraad geweest van zijn politiek optreden.

Als volksvertegenwoordiger en journalist heeft hij een waaier van thema's behandeld, maar het meest ter harte gingen hem de problemen van de landbouw, waarin hij zeer onderlegd was. Hij trad in het Parlement naar voren als een fel verdediger van sociale en Vlaamse belangen op een ogenblik dat deze problemen bij andere partijen nog aarzelend werden benaderd, maar niet langer onbespreekbaar waren.

Toch was hij voor velen een controversieel leider. Onenigheden met daensisten die gaandeweg meer oog hadden voor het stedelijk proletariaat en die de evolutie van de partij anders zagen, hebben zijn imago geschaad. Hij slaagde er niet in om zijn zienswijze aan de hele beweging op te dringen, of om een compromis uit te dokteren dat door de grote meerderheid kon worden aanvaard. Dat hij de daensistische beweging na 1900 naar een eensgezinde formatie en naar een politieke en parlementaire doorbraak had kunnen voeren, lijkt bijgevolg weinig waarschijnlijk.

Frans Van Campenhout
Dilbeek

DE KOSTSCHOOL VAN F. A. CORAEL TE AALST.

door Herman VAN ISTERDAEL

Op het einde van het Ancien Regime was Aalst bedeeld met enkele scholen. Naast het gerenommeerde oud-jezuïetencollege waren er nog enkele leerkrachten die in hun eigen huis les gaven. Prefect Faipoult somt de volgende scholen op (1):

	kostgeld	aantal leerlingen	
		1789	1801
Voormalig Jezuïetencollege	400 fr.	90	—
F. Corael	—	105	168
G. Duncan	—	70	22

Daarnaast citeert hij nog een kostschool, met 42 leerlingen, waar het kostgeld 140 gulden bedroeg, zonder de leerkracht met name te vernoemen.

De Potter en Broeckaert geven nog andere informatie over het onderwijs te Aalst (2). Het stadsbestuur trad meermaals op inzake onderwijszaken o.m. door het uitvaardigen van reglementen. Zo bepaalde de magistraat dat de onderwijzer 6 stuivers of 4 stuivers per maand mocht vragen van de ouders als lesgeld naargelang de kinderen al dan niet konden schrijven (3). In 1773 vaardigde het stadsbestuur een reglement uit voor de stadsschool (het afgeschafte jezuïetencollege). Uit dit reglement leren we o.m. dat de inwonende leerlingen ingedeeld werden in drie groepen (genoemd tafels) volgens het schoolgeld dat ze betaalden.

Alle inwonende leerlingen moesten voorzien zijn van een bed en slaaplakens alsook van het nodige tafelgerief en studieboeken.

De best voorziene tafel, waaraan ook de regent en de leerkrachten aanzaten, kostte 200 gulden jaarlijks. Van deze leerlingen werd ook verwacht dat ze een nieuwjaarsgift van 4 schellingen

(1) FAIPOULT (M.). Mémoire statistique du département de l'Escaut. Gent, 1960, pp. 91 - 101. Zie ook: DE BROUWER (J.), De Jezuïeten te Aalst, dl. 1, Stichting en opheffing 1620-1773, Bijlage: Afwisselend beheer 1773-1831, Aalst, 1979, pp. 259-261.

(2) DE POTTER (F.) en BROECKAERT (J.). Geschiedenis van de stad Aalst. Gent, 1875, Dl. III.

(3) Id., dl. III, p. 24.

gaven (4). De tweede groep kon inwonen en eten voor een kostgeld van 150 gulden. De derde groep betaalde slechts 60 gulden, zij moesten zelf voor hun voedsel zorgen maar kregen 's middags groenten en bier. 's Avonds kregen deze eveneens een pot bier toegeschoven.

Alle inwonende leerlingen, zonder onderscheid, kregen 's morgens thee.

De stad Aalst bezoldigde ook nog een stadsonderwijzer voor zijn lessen aan arme kinderen. In 1757 bedroeg deze zijn jaarwedde (= pensioen) 60 gulden en bovendien betaalde het stadsbestuur de huishuur van deze onderwijzer (5).

In de tweede helft van de 18de eeuw werd Hubertus Franciscus Van Hoorebeke stadsonderwijzer. Hubertus nam ook kinderen in de kost. Hij adverteerde daartoe in de "Gazette van Gent". Hij aanvaardde kinderen "voor een redelijcken en civilen prijs" (6). Van Hoorebeke overleed in 1782. Naar de openstaande plaats van "gepensioneerden schoolmeester" werd gesolliciteerd door Pieter Frans Corael. Deze gaf reeds 38 jaar les te Aalst. De Potter en Broeckaert halen de volgende feiten aan om het bedroevend peil van het onderwijs te Aalst te illustreren (7).

Pieter Frans Corael kon de benoeming niet verkrijgen omdat hij, volgens eigen zeggen, niet genoeg geoefend was in de schrijfkunst. Zijn zoon Frans Adriaan stuurde hij daarop naar Brussel om aldaar bij een befaamde leermeester in de schrijfkunst in de leer te gaan. Na vier maand was deze volleerd en werd Frans Adriaan dadelijk benoemd als stadsonderwijzer!

Van de 60 gulden jaarwedde kon Frans Adriaan niet leven. Hij was dus ook verplicht om andere betalende leerlingen aan te trekken.

Dit deed hij op een vrij moderne manier. Hij verspreidde reclame-druksels waarin hij een opsomming geeft van de onderwezen vakken, de voorwaarden waaraan hij leerlingen opnam in zijn kostschool en de algemene beschikkingen met betrekking tot zijn school.

Dit propagandamateriaal zond hij o.m. naar de gegoede plattelandsbewoners. Zo bleef een dergelijk exemplaar bewaard in het archief van de familie Buyse van Heldergem (8). Qua prijsklasse

(4) Id., dl. III, pp. 40 - 41. Vier schellingen groot of parisis? Dit was respectievelijk 2 g. of 2 stuivers.
(5) Id., p. 18.
(6) DE POTTER (F.) en BROECKAERT (J.). Geschiedenis van de stad Aalst. Gent, 1875, dl. III, p. 24.
(7) Id., p. 28.
(8) Rijksarchief Ronse, Familiearchief Buyse nr. 60

kwam zijn vergoeding ongeveer overeen met de tweede tafel van de stadsschool. Het aantal inwonende leerlingen dat hij kon opnemen bedroeg maximaal 12 die elk ongeveer 140 à 150 gulden jaarlijks betaalden.

In vergelijking met het midden van de eeuw was het kostgeld dus merkelijk verhoogd. Een zekere Deserre, kostschoolhouder te Aalst, plaatste in 1754 in de "Gazette van Gent" immers een aankondiging (9) waarbij het kostgeld op 108 gulden bepaald werd. Deze leerlingen betaalden echter nog 1 pattacon (10) bij hun aankomst en één pattacon op de naamdag van de leerkracht, dit laatste voor een tractatie die hij toen verzorgde.

De tekst van de prospectus die Frans Adriaan Corael rondstuurde is tweetalig nl. Nederlands en Frans. We geven hier een transcriptie van de Nederlandse tekst.

Onderwyzings-wyze en voorwaerden, die men onderhoud in de Vlaemsche en Fransche Kost-Schoole bij F: A: Corael zoone, gepensioneerden School meester binnen Aelst. De plaetzing van deeze kost-school is volkomen schoon, in 't midden van de stad, de Kweekelingen in verzekeringe, daer is eenen schoonen en bemuerden hof, benevens eene galerye, alwaer sy zig konnen vermaeken.

ONDERWYZINGE.

Men leert er de fransche en vlaemsche tael met de beste spelkonste en volgens de beste schryvers, de vertaeling benevens de schoone schryf-konst, de leerlingen die geschikt zijn tot de studie, worden onderweezen in de eerste beginzelen der latijnsche tael. Die voor den koophandel worden geleert de cyffer-konste, het Boek-houden en den Wissel cours, namentlyk als sy daer toe bekwaem zyn. Eyndelyk de zorge van den Meester zal altyd zyn om het hert van syne Kweekelingen te oeffenen in de Deugd, en boven al in den waeren Gods dienst, zonder den welken men geenen goeden Borger nog goeden Vader kan worden.
Geenen Discipel gaet uyt zonder het byweezen van den Meester.

Ingeval van ziekte draegt men goede zorge voor hun en d'ouders worden aenstonds verwittigt.

(9) De Potter en Broeckaert, o.c., p. 23.
(10) 1 pattacon = 2 g. 16 st.

Alle Jaeren zal er eene Vacantie zyn beginnende met 1 7ber, en eindigt 1 8bre. Deeze Vacantie zal ook geen verminderinge van prys van het kostgelt maeken en d'ouders die hunne kinderen in de Schoole willen laeten, zullen daer van vry zyn, mits betaelende voor die maend 12 fl.

VOEDZEL.

Een goeden ontbyt met den Thee. 's Middags eene Soppe, eene Potagie, en een portie Vleesch. 's Avonds Salaed volgens 't Saisoen. Het fruyt insgelyks.

PRYS van het KOST-gelt.

Voor eenen Kost-kooper aen wie den Meester niets en levert 140 fl. courant 't jaers. Voor dien, aen den welken den Meester moet doen wasschen en onderhouden van Lynwaet en Kleederen 150 fl. courant.
Elken Kost-kooper zonder onderscheyd moet voorsien weezen van al het Bedde goed, het welk den Meester nooyt levert.
Den Willekom is zonder onderscheyd voor ieder eene Kroone, en te Nieuw-Jaer insgelyks (11).
Elken Kost kooper moet hebben twee tinne Taillooren, Lepel en Vork, Poeyer en Pomade, Servetten, Hand-doeken en Slaeplaekens alzoo den Meester die nooyt en levert, alles moet wel geteekent zyn.
Ieder dry maenden worden op voordeel betaelt, men aenveirt geen leerlingen boven den ouderdom van 14 nog ook onder 7 jaeren.
Geene afweezendheyd word afgerekent, ten zy voor ziekte van den Leerling.
Het getal der Kost koopers is bepaelt op twaelf vermits die onder d'onmiddelyke zorge van den Meester alleen staen.
Boven de gemeyne Schoolen die sy zullen bywoonen met het groot getal Kinders der Stad, zullen sy dagelyks hebben twee bezondere Lessen.
Het is onnoodig hier meer op te zeggen, men zal tragten zelfs de verwagting der ouders te boven te gaen door de onophoudelyke zorge die men voor hunne kinders zal hebben.

Over het programma dat de leerlingen in de school van F.A.

(11) Ca. 3 gulden.

Corael voorgeschoteld krijgen komen we niet veel te weten: Frans, Nederlands en Latijn als talen, schrijven, rekenen, boekhouden en "wisselkoers", alles op voorwaarde dat de leerlingen ervoor geschikt zijn. Indien ze niet ingewijd werden in één of andere "kunst" is de oorzaak alleen bij de leerling te zoeken. Corael trekt hier de lijn door die zo opmerkelijk verwoord werd in de prent van Breugels school" (1557). Het onderricht aan "domme" mensen is verloren moeite of "al reijst den esele ter schole om te leeren, ist eenen ezele hij en sal gheen peert weder keeren".

Veel aandacht besteedde Corael, volgens zijn schrijven, aan het bijbrengen van morele en godsdienstige principes "zonder welke men geen goede vader noch burger kan zijn". Hij maakt zich sterk dat hij de ouders op een volkomen wijze zal vervangen als waren het zijn eigen kinderen.

Aangezien er steeds meer dan 100 leerlingen in zijn school waren, in 1801 zelfs 168 (!) vraagt men zich af welke bijzondere zorgen Frans Adriaan nog kon besteden aan zijn kostgangers. Daar het onderwijs van zo'n massa jongens en meisjes veeleer neerkwam op bewaking dan op onderricht was het niet te verwonderen dat Frans Adriaan nog speciale lessen gaf aan zijn kostgangers. De dorpsschool vanwaar de plattelandskinderen kwamen was waarschijnlijk zo al niet beter, dan toch niet zo duur als het onderwijs en de opvoeding die Frans Adriaan te Aalst verstrekte.

TONEEL TE NEDERBOELARE ANNO 1797 (1).

In een brief gericht aan Marie Françoise Philippine de Cassina verzoeken enkele inwoners een toneelstuk aan de bewoonster van het kasteel te mogen opdragen.

Edel en Hooggeboorene Vrouw!
Onzen vlijt om de agtbaere toneelkonst voort te zetten bij aanhoudendheyd toenemende, doet ons de vrijheijd gebruijken, bij middel deses zendeling U.E. te verzoeken om onze sophonisba (2) uwe hoogheijd te mogen opdraegen en toe te weijden, wij vleijen ons met de hoop van gelukkig te zullen slaegen des te meer wijl het agtbaere huys van Cassina ten allen tijden die Konste agtinge heeft gedraegen en als op het voorbeeld der ouden en tijdgenooten, de verbeelders van hunne opdragten verrijkten met de Eer, van het cierlijk wapenschild op hunne schouwburgen te plaetzen, gedoog dan Edele Vrouw, dat wij mede uwe toestemming verwevende, allen vlijt mogen werkstelligen om bij het voordzetten onzer sophonisba, de gedagtenis van uwe uijtstekende zorgen, en goedheijd die gij ten allen tijde voor ons uwe onderdaenen geliefde te nemen, te mogen vernieuwen.

Wij zullen ons ten uijtersten verpligt vinden, indien wij zoo gelukkig zijn van naer eenige dagverloopen uwe Edele diesaengaende te mogen komen spreken, gelief ons verzoek des toe te staen, eene altijdduerende Dankbaerheijd, zal noijt ontgaen. Die van herten in afwagtinge blijven.

Edel en hooggeboren Vrouw!
Uw nederige en oodmoedige dienaeren
Richardus de Lens
Josephus Solvel
Petrus Van Ongevalle
Joannes Baptist Boon
Boelaerde 11 juny 1797

H.V.I.

(1) Rijksarchief Ronse, Archief kasteel Boelaere, voorlopig nr. 49.
(2) Sophoniba: dochter van Hasdrubal, echtgenote van koning Syphax (235-203 voor Christus). of Sophonisbe (Frans).
Sophonisba is ook de titel van verscheidene tragedies geschreven door o.m. Trissino (G.G.) (1478-1550), Mairet (J.) (1604-1686), Corneille (P.) (1606-1684), Voltaire (F.M.) (1964-1778), Alfieri (V.) (1749-1803), en andere.

VRAGEN AAN ONZE LEZERS

Oproep tot alle archiefonderzoekers

SANTIAGO DE COMPOSTELA - SENTE JACOBS IN GALISSIEN

Een diepgaand onderzoek in Vlaanderen omtrent de historiek van de bedevaart naar Sint-Jacobs-in-Galicië stelt zeer bijzondere problemen. Over het algemeen ontdekt men gegevens over dit onderwerp slechts zeer sporadisch en bij toeval en dan noteert men meestal de ontdekte informatie niet omdat men deze als te beperkt ervaart. Dit heeft tot gevolg dat één onderzoeker of zelfs een team nooit in staat zal zijn voldoende materiaal te verzamelen om een relevant beeld te verkrijgen over het bedevaartverschijnsel in onze gewesten.
Het Studiegenootschap verbonden aan het Vlaams Genootschap van Santiago de Compostela doet dan ook een dringende oproep tot alle archiefonderzoekers om alle gegevens te willen helpen verzamelen die verband houden met de bedevaart naar Sint-Jacobs. De volledige bronverwijzing, liefst met een integrale transcriptie of een fotocopie, kan worden bezorgd aan het
VLAAMS COMPOSTELA STUDIEGENOOTSCHAP
Sint-Andriesabdij - Zevenkerken
B-8200 BRUGGE 2

Bij de verwerking van de gegevens zal de identiteit van de ontdekker steeds worden vermeld.

ERRATUM bij Nr. 4 van 1986

Gelieve de zelfklever aan te brengen

p. 168, 2e lijn : door *Frans VAN CAMPENHOUT*
ipv. door Frans Van Cromphout

kaft, 4e laatste lijn : Frans VAN CAMPENHOUT
ipv. Frans VAN CROMPHOUT

HET LAND VAN AALST —

REEDS VERSCHENEN JAARGANGEN.

Reeds verschenen jaargangen worden verkocht à 400,- fr. per volledige jaargang of à 75,- fr. per los nummer.

De verzending gebeurt na storting van het verschuldigde bedrag op rekening nummer 001-0561340-77 van "Het Land van Aalst, Oude Jaargangen" Eikstraat 50, 9300 Aalst.

Alle jaargangen zijn nog in voorraad, uitgezonderd de onderstaande, waarvan nog slechts de aangeduide nummers beschikbaar zijn :

1949	(1)	uitgeput.
1950	(2)	nummers 1-2-3
1951	(3)	uitgeput.
1952	(4)	nummers 2-3-4-5-6
1953	(5)	uitgeput.
1954	(6)	nummers 2-3-4-5-6
1959	(11)	nummers 3-4
1960	(12)	nummers 2-3-4-5-6
1961	(13)	nummers 2-3-4-5-6
1962	(14)	nummers 2-3-4-5-6
1965	(17)	nummers 1-2-5-6
1966	(18)	nummers 1-4-5-6
1967	(19)	nummers 1-2-5-6
1976	(28)	nummers 1-3-4
1977	(29)	nummers 1-2-4-5-6
1979	(31)	nummers 1-2-4-5-6
1983	(35)	nummers 2-3-4-5-6

Volgende overdrukken zijn nog beschikbaar :

Frans Couck : Familie Sonck te Denderleeuw en aanverwante Families - 1960 - 25,- fr.

Marcel Cornelis : Buitenpoortersboeken van Geraardsbergen - Genaaid : 600,- fr. — Gebonden : 750,- fr.

H. Van Isterdael, e.a. Bibliografie van de gemeenten van Het Land van Aalst (1950-'83) - 2 Banden - 900 Fr. + 50 fr. verzendingskosten.

Van J. de Brouwer zijn er nog diverse themanummers voorradig (Impe, Haaltert, Pollare...).

HET LAND VAN AALST

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Ere-Voorzitters : F. Courteaux
L. De Rijck

Ere-Bestuurslid : A. Van Lil,
initiatiefnemer en medestichter

Voorzitter : L. Robijns

Ondervoorzitter : H. Van Isterdael

Beheerder : G. Van Bockstaele, Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem
Tel. (091) 60 19 04

Redactiesecretarissen : S. De Lange - M. Cherreté

Verslaggever : B. Boel

Archivarissen - Bibliotecarissen : C. Uyttersprot - M. Uyttersprot

Public-relations : M. Cock

Redactieadres, recensie, en bestellingen van oude jaargangen :
C. Uyttersprot, Eikstraat 50, 9300 Aalst

Het tijdschrift wordt uitgegeven met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen en de stad Aalst.

Prijs voor het Jaarabonnement :

Voor leden : 400 fr., steunende leden : 600 fr. en ereleden 1.200 fr. te storten op P.C.R. 000-0586911-61 «Het Land van Aalst», Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem.

INHOUD NUMMER 4 - 1986

L. BEECKMANS - G. WELLEMAN en E. BORREMANS, Nederzettingssporen uit de la Tène-periode te Nederboelare 145 - 158
K. G. VAN ACKER, Geldulfus cum adjutorio abbatum XII - Loricatos - Ducat 159 - 167
Frans VAN CROMPHOUT, Alois De Backer 168 - 185
H. VAN ISTERDAEL, De kostschool van F. A. Corael te Aalst 186 - 190
H.V.I., Toneel te Nederboelare anno 1797 191
Vragen aan onze lezers 192